

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอเนื้อหาสาระสำคัญตามลำดับดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
  - 1.1 ความเป็นมาของการปฏิรูปการศึกษา
  - 1.2 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา
  - 1.3 จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา
  - 1.4 นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
  - 2.1 ความจำเป็นที่ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
  - 2.2 ความหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
  - 2.3 หลักการปฏิรูปการเรียนรู้
  - 2.4 แนวทางการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้
3. การบริหารสถานศึกษา
  - 3.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา
  - 3.2 ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา
  - 3.3 กระบวนการบริหารสถานศึกษา
4. หลักการบริหารสถานศึกษา
  - 4.1 การบริหารวิชาการ
  - 4.2 การบริหารงบประมาณ
  - 4.3 การบริหารงานบุคคล
  - 4.4 การบริหารทั่วไป
5. แนวทางการดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - 5.1 ชั้นเตรียมการ
  - 5.2 ชั้นการดำเนินการ

5.3 ชั้นการประเมินผล

6. การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำคัญ

6.1 ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น

6.2 แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.3 จุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.4 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้น

6.5 บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.6 ตัวอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.7 เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.8 การวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การปฏิรูปการศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล คุณสมบัติของบุคคลจึงก้าวเป็นปัจจัยและพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ยิ่งสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การสื่อสารหรือเทคโนโลยีด้านอื่น ๆ และการแข่งขันอย่างรุนแรงทางเศรษฐกิจอย่างไม่เคยมีมาในอดีต คุณภาพของประชากรยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่เป็นกระบวนการสำคัญพัฒนาคุณภาพประชาชน หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ได้ทุ่มเทกำลังทั้งในแง่ความคิดและทรัพยากรของประเทศที่จะปฏิรูปการศึกษาระดับประเทศ ให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอยู่เสมอ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544 : 3-4)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดสาระเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 43 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และมาตรา 81 ระบุไว้ว่ารัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมของชาติ สาระในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อปฏิรูปการศึกษาของชาติ (กรมสามัญศึกษา. 2543 : 2-4)

ท่ามกลางภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ความผันผวนทางการเมือง ความบกพร่องทางวัฒนธรรมและศีลธรรม ความพ่ายแพ้ในสนามแข่งขันที่ต้องวัดกันด้วยคุณภาพและสมรรถภาพคนไทยและสังคมไทยเริ่มต้นด้วตามความเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบของประเทศชาติอย่างใกล้ชิด รัฐจึงได้ทุ่มเทงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ได้แสดงความมุ่งมั่นในการปรับปรุงกระบวนการศึกษาทุกด้านให้สามารถสนองความต้องการของชีวิตและสังคมและก้าวทันต่อความก้าวไกลของสังคมโลก แต่สภาพปัจจุบันการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนยังมีบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ เนื่องจาก ความยากจน ความมั่งงาย ความเอารัดเอาเปรียบ ความทุจริตยังมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ช่องว่างระหว่างคนชั้นไร่และคนมั่งมี ประชาธิปไตยยังกึ่งคืบกึ่งถล ทุกครั้ง ทุกเหตุการณ์ที่เกิดทุกคนหันมาโทษการศึกษา (กรมสามัญศึกษา. 2543 : 4)

สิ่งที่บ่งบอกว่าต้องปฏิรูปการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 4) ได้กล่าวถึงสิ่งที่บ่งบอกว่าต้องปฏิรูปการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน คือ

1. คนทุกวัยตั้งแต่เกิดจนจบมหาวิทยาลัย เรียนแต่วิชา รู้แต่หนังสือ ถูกล้อมรอบด้วยตารางสอนและห้องเรียน การพัฒนาคนจึงไม่เอื้อให้มีคุณสมบัติ มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง มุ่งทำงาน ซาญชีวิต
2. วิธีการเรียนการสอนมุ่งเน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านการคิด วิเคราะห์การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนขาด

คุณลักษณะข้างสงสัยและไฝ่หาคำตอบ และยังเน้นการสอนหนังสือมากกว่าการสอนคน นอกจากนั้นยังขาดการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย

3. ครูยังเป็นผู้มีอำนาจในชั้นเรียน ครูยังคงยึดมั่นว่าตนเองเป็นผู้รู้มากที่สุด ถูกที่สุดและมีอำนาจมากที่สุดในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนมีหน้าที่รับและปรับตัวให้สอดคล้องกับเนื้อหาความรู้ และวิธีการของครู สถานศึกษาจึงไม่เป็น “โรงเรียน” เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่เป็น “โรงเรียน” เพื่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. กระบวนการเรียนรู้เป็นความทุกข์ อับเฉา นำเบื่อหน่าย ทั้งพ่อแม่ ครู นักเรียนยึดหลักสูตรเป็นเกณฑ์ เนื้อหาสาระทั้งหมด การสอบและคะแนนสอบเป็นสิ่งที่พิพากษาความสำเร็จทุกคนจึงเครียด ขาดความสุขในการศึกษา

5. โรงเรียนไม่สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นอาณาเขตที่ขาดความสัมพันธ์กับชีวิตชุมชน ห่างไกลธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ที่ปลูกไว้ บรรยากาศทางปัญญาครอบครัวและชุมชนไม่มีโอกาสร่วมคิดร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้

6. กระบวนการเรียนการสอนยังเป็นพฤติกรรมจำเจ และพฤติกรรมถ่ายทอด สักส่วนการฝึกปฏิบัติ การฝึกคิด และการอบรมบ่มนิสัย ยังมีน้อยกว่าการท่องบ่น เนื้อหา ผู้เรียนเคยชินต่อการทำตาม เชื่อฟัง นิ่งนิง จึงขาดความคล่องในการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้รับการปลูกฝังความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ

7. ตลอดเวลาอันยาวนานในระบบโรงเรียน เด็กเยาวชน และผู้ใหญ่ผู้มีโอกาสน้อยที่จะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้พากเพียร ตั้งใจ ยึดมั่นความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ การบ่มเพาะคุณธรรมและสุนทรียภาพยัง ไม่เข้มข้นเพียงพอจนเกิดผลแก่ผู้เรียน

1.1 ความเป็นมาของการปฏิรูปการศึกษา

จากรายงานการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม (2539 : 411) แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองทำให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษา อย่าง รุนแรงและรวดเร็ว ในช่วงระยะเวลาปัจจุบันและอนาคต กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทำให้มีการปรับเปลี่ยนทางด้านกระบวนการศึกษานำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาตามยุคสมัยจากอดีตสู่ปัจจุบัน อันได้แก่

1.1.1 การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกได้ว่าเป็นยุคของการปฏิรูป (Age of Reform) หรือยุคของการทำประเทศให้ทันสมัย (Age of Modernization) อย่างแท้จริงเพราะในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงในด้าน การปกครอง การสังคม การศึกษา ขาดอนามย์ การคมนาคม และโดยเฉพาะด้านการศึกษา

สมัยใหม่เกิดขึ้นในยุคนี้ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาหรือการจัดการศึกษาดูตามแบบใหม่ขึ้นในสมัยนี้มี 4 ประการ คือ

1) ปัจจัยทางการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกหลังจากเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ได้มีการแสวงหาอาณานิคมเพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ และแหล่งขายผลผลิตทางด้านสินค้าที่ผลิตมากขึ้นซึ่งในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกดังกล่าวนี้ถือเป็นภัยแก่เมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นพระองค์จึงได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศให้ทันสมัยและทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก จึงมีการปฏิรูปการศึกษาหรือจัดการศึกษาตามสมัยใหม่ การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก แม้จะไม่เกิดขึ้นกับไทยโดยตรงก็เป็นภัยแก่เมืองไทยอย่างยิ่ง การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงประเทศในด้านต่าง ๆ การจัดการศึกษาตามสมัยใหม่และแพร่หลายทั่วไป หัวพระราชาณาจักรมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง

2) ปัจจัยด้านสติปัญญาและความคิดแบบตะวันตกชาวตะวันตกที่เดินทางเข้ามาในระยะแรก ๆ นั้นเกือบทั้งหมดที่เป็นพวกเผยแพร่นิกายศาสนา แต่กิจกรรมของพวกเขานั้นไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเผยแพร่นิกายศาสนาเพียงอย่างเดียว ยังมีการเผยแพร่วิทยาการ และความคิดเห็นด้วย ปัจจัยนี้เป็นผลเนื่องจากชาวยุโรปที่เป็นพ่อค้า นักผจญภัย และหมอสอนศาสนาที่มาเมืองไทยได้เผยแพร่วรรู้ความคิดตามแบบตะวันตก เช่น ความรู้ ความคิดเกี่ยวกับโรงเรียน การแพทย์ วิทยาศาสตร์ การตั้งมหาวิทยาลัย โรงพิมพ์ และการออกหนังสือพิมพ์ การเผยแพร่วรรู้ความคิดเห็นดังกล่าวนี้ ทำให้มีผลกระทบ (Impact) และเกิดการเปลี่ยนแปลงในเมืองไทย

3) ปัจจัยทางด้านที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีประสบการณ์จากต่างประเทศ จากการที่พระองค์ได้ทอดพระเนตรกิจการต่าง ๆ ของประเทศที่เจริญแล้วและได้นำมาปรับปรุงประเทศให้เจริญทัดเทียมกัน อีกทั้งเพื่อประสานสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศให้แน่นแฟ้นอีกด้วย ผลจากการเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้านในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการศึกษาจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

4) ปัจจัยความต้องการของบุคลากรเข้ารับราชการ ความขาดแคลนในด้านนี้เป็นผลมาจากการปฏิรูปประเทศหลายด้าน แต่ครั้งดำเนินไป กลับปรากฏว่าต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะรับดำเนินงานให้ลุถึงไปด้วยดีได้มากขึ้น เพราะขาดแคลนบุคคล

ที่มีคุณสมบัติดังกล่าว ในทุกระดับและพระองค์ทรงเห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับบุคคลทั่วไป เพื่อให้เกิดความเจริญผดุง เป็นผลดีต่อประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาโดยรวม

ปัจจัยด้านนี้เป็นผลเนื่องมาจากในสมัยของพระองค์เป็นการปรับตัวปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงประเทศในด้านต่าง ๆ ทางราชการจึงมีความจำเป็นที่ต้องการบุคคลที่มีความรู้ที่ได้เล่าเรียนมามาก เพราะหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการขยายตัวมากขึ้น เพื่อผลิตคนมารับราชการทั้ง โรงเรียนธรรมดา และ โรงเรียนเฉพาะด้านเกิดขึ้นมากมาย

สรุปได้ว่าการคุกคามของต่างประเทศที่แสวงหาอาณานิคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยทุกเรื่อง โดยเน้นการศึกษาเป็นอันดับแรก ชาวต่างประเทศที่เข้ามาในประเทศไทยได้มีการเผยแพร่ทางศาสนา ความคิด การดำเนินการทุกด้านตามแบบตะวันตก ซึ่งคนเรานั้นสืบทอดชอบเลียนแบบ จึงทำให้เกิดปัญหาและเกิดผลกระทบต่อประเทศไทย การเยือนต่างประเทศของรัชกาลที่ 5 ได้รับทราบและเรียนรู้ความแปลกใหม่ ประสบการณ์อย่างมากมาย จึงมีแนวคิดปรับปรุงการศึกษาไทยให้ทันสมัย ปัจจัยด้านบุคคลยังขาดแคลนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ พระองค์เห็นประโยชน์ในการพัฒนาคน ราชการต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ จึงทำให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนธรรมดาและโรงเรียนเฉพาะด้าน

1.1.2 การปฏิรูปการศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลง 14 ตุลาคม 2516 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางรากฐานการศึกษาของไทยโดยได้ปฏิรูปการศึกษาให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนชาวไทย ได้รับการศึกษา อย่างกว้างขวาง ยิ่งขึ้นกว่าเดิม นับแต่นั้นมาความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ประกอบกับความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของศิลปวิทยาการ ได้ทำให้ประจักษ์ทั่วกันว่า การศึกษาของไทยไม่เหมาะสมกับกาลเวลายิ่งขึ้น จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังมีแรงกระตุ้นอันสำคัญ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้ปลุกให้คนไทยตื่นตัวหันมาพิจารณาความเป็นมาของสังคมมากยิ่งขึ้นกว่าครั้งใด ๆ ในการศึกษาได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก การศึกษาใหม่ ไม่เหมาะสมกับกาลเวลาดังนั้นจึงได้มีการแสวงหาแนวทางเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยคณะรัฐมนตรีได้มีความเห็นชอบตามข้อเสนอของกระทรวงศึกษาธิการ ให้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้ศึกษาพิจารณากระบวนการศึกษา ในสาระสำคัญ คือ ปรับปรุงศึกษาโครงการระบบและกระบวนการเพื่อให้การศึกษาสามารถอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาประชากรชาวไทย

1.2 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 “ปฏิรูป” หมายถึง (รูป - รูปะ) 1. สมควร เหมาะสม “การศึกษา” หมายถึง คั้นคว้า อบรม ฝึกฝน รวมคำ การปฏิรูป การศึกษาอธิบายความหมายได้ดังนี้ การปฏิรูปการศึกษา หมายถึงการปรับปรุง การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความหมายว่า จะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ให้เบาบางลง หรือหมดไปและสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษามุ่งหมาย

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความหมายว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 1-2)

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540 : 78)

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้พร้อมกับการปฏิรูประบบการจัดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 10)

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การยกเครื่องทางปัญญา (ประเวศ วะสี, 2541 : 16)

การปฏิรูปการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา และอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป (วิชย ตันศิริ, 2542 : 2)

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับระบบ โครงสร้างและการจัดการศึกษาจากเดิมที่เป็นปัญหาให้เบาบางลง หรือหมดไป เพื่อพัฒนาคน ให้เต็มตามศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.3 จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา

เพื่อสร้างบุคลากรแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยที่ผู้ผ่านการศึกษแต่ละคนจะมีความสามารถและมีคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ (สุรัฐ ศิลปอนันต์, 2542 : 4) ดังนี้

1.3.1 เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ
 1.3.2 เป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้และสามารถแสวงหา
 ความรู้

1.3.3 เป็นผู้มีความสามารถทางวิชาการและวิชาชีพ
 1.3.4 เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ และอดทน
 ร่วมมือกับผู้อื่น

1.3.5 เป็นผู้มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา และ
 พระมหากษัตริย์ตลอดทั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมไทย และความเหมาะสมของการศึกษา
 แต่ละระดับ

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์ การปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

1. การกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจส่วนใหญ่ไปสู่โรงเรียนหรือ
 สถานศึกษาส่วนกลางเป็นผู้กำกับในเรื่องคุณภาพ มาตรฐาน เป็นการบริหารโดยยึดโรงเรียน
 เป็นฐาน หรือศูนย์กลาง
2. การใช้แผนยุทธศาสตร์ ให้แต่ละโรงเรียนมีแผนสำหรับดำเนินการ
 และกำกับ การมีส่วนร่วมให้ผู้บริหาร ครู อาจารย์ รวมถึงประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วม
 หรือเป็นหุ้นในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นแก่โรงเรียน และชุมชน
 นั้น
3. การประกันคุณภาพ ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มีการ
 ควบคุมตรวจสอบ และประเมินผล
4. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องเน้นกระบวนการเรียนการสอนอย่าง
 เป็นระบบมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมุ่งเน้นชีวิต ต้องเชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนได้
 ซึ่งจะต้องกำกับด้วยยุทธศาสตร์ข้างต้นทั้งหมด

1.4 นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญสูงสุดในการ
 พัฒนาประเทศที่ยั่งยืน การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนได้จะต้องประกอบด้วยคนไทยที่มี
 คุณภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม วัฒนธรรมใน
 การดำรงชีวิตเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ การปฏิรูปการศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพคนเพื่อ
 พัฒนาประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 : 3)

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา จึงมีนโยบายปฏิรูป

การศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษามีคุณภาพสูงสุดของทุกคน สามารถพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศและในระดับโลกรวมทั้งเป็นผู้สามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวได้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งมีแนวปฏิรูปการศึกษา 4 ด้านคือ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 1-12)

1.4.1 การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา

การปฏิรูปในด้านนี้ เป็นหน้าที่ผู้บริหารจะต้องดูแลเอาใจใส่ในการวางแผนและการใช้อาคารสถานที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและชุมชน ตลอดจนการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย การตกแต่งเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ดี ซึ่งทำให้งานทุกอย่างดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ตลอดจนการกำหนดมาตรฐาน ด้านการเรียนการสอนอาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียน ทั้งนี้ให้คำนึงถึงความคุ้มค่าและได้ประสิทธิภาพควบคู่กันไปด้วยควรดำเนินการดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2539 : 73)

- 1) จัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา (School mapping) ของโรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท ทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และนำแผนไปปฏิบัติอย่างจริงจังโดยดำเนินการวางแผนรวมเป็นรายจังหวัดทั้งการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดเพื่อมุ่งลดความซ้ำซ้อนและมุ่งกระจายการจัดบริการให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่ ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น
- 2) กำหนดขนาดโรงเรียนและสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้ได้ขนาดโรงเรียนที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ให้มีการรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามสมควร โดยให้อยู่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดและให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้ข้อคิดเห็นอีกทั้งให้คำนึงถึงแรงจูงใจให้ผู้ปกครองเห็นประโยชน์ของการส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ ที่มีความพร้อมการให้บริการทางการศึกษามากกว่าและอาจใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนเป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน สถานที่จัดกิจกรรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ให้พื้นที่รวมทั้งให้กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยท้องถิ่นดำเนินการ

3) กฎเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐาน ในด้านบรรยากาศการจัดการศึกษา ด้านการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนด้านบุคลากร ที่สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจสำหรับใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท และมุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษาที่ด้อย เป็นอันดับแรก

4) ให้โรงเรียนแต่ละโรงเรียนทั้งที่มีอยู่เดิมและที่สร้างขึ้นใหม่ มีผังแม่บทอย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งการออกแบบ และการสร้างอาคารเรียน รวมทั้งการจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จะต้องให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และมุ่งรักษาสีลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

5) กระจายอำนาจการกำหนดนโยบาย และการบริหาร โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ให้กับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วม รับผิดชอบในรูปของคณะกรรมการของสถานศึกษา เพื่อให้การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างรวดเร็ว เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

6) ให้มีองค์การติดตามและประเมินผล ทำหน้าที่กำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนประเมินมาตรฐาน โรงเรียน และสถานศึกษาทั้งด้านปริมาณคุณภาพและประสิทธิภาพ การศึกษารวมทั้งให้มีการสรุปผลเป็นระยะ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษานั้น ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ การรายงานผลงานคุณภาพของผลผลิต ความคุ้มค่า และแนวทางการพัฒนาในอนาคต

สรุป โรงเรียนและสถานศึกษา นับเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการศึกษาสำหรับทุกคนดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในการจัด การดูแล ตลอดจนการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นการพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

1.4.2 การปฏิรูประบบและบุคลากรทางการศึกษา

คนนับว่ามีความสำคัญที่สุด จะทำให้งานด้านอื่น ๆ สำเร็จไปด้วยดี จึงควรดำเนินการหรือจัดการเกี่ยวกับบุคคลในหน่วยงานใดอื่นที่จะได้มาปฏิบัติตามต้องการ และเพื่อให้บุคคลปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรดำเนินการดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 3)

1) สร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบของครู ผู้บริหาร โรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษา ให้มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง

2) ในการประเมินความก้าวหน้าของครู ให้มุ่งเน้นที่การวัดประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงานโดยเฉพาะคุณภาพการเรียนการสอนของผู้เรียน และสนับสนุนให้ครูทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนควบคู่กันไป

3) ให้ครูทุกคนได้เพิ่มพูนความรู้และพัฒนาทักษะในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทั่วถึงและทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี โดยในทุก 2 ปี ต้องผ่านการอบรมอย่างน้อย 1 ครั้ง ทั้งการอบรมของกระทรวงศึกษาธิการ และ/หรือกรมต้น

สังกัดการอบรมของสถาบันอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน มีวุฒิบัตรรับรอง ตลอดจนการอบรมทางไกลการเข้าประชุมสัมมนาและการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ให้ถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่และให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาเป็นส่วนหนึ่งของผลการปฏิบัติงานของครูด้วย

4) ให้ครูเลือกแผนการสอนหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสร้างและพัฒนาความรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริง

5) ให้ครูที่สังกัดส่วนราชการต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ สามารถทำการสอนในสถานศึกษา ทั้งในและนอกสังกัดได้มากกว่า 1 แห่ง โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาและได้รับค่าตอบแทนพิเศษ และให้นำรวมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานครูในการบรรจุใหม่ ให้นำประสบการณ์ของครูพิจารณาประกอบการกำหนดเงินเดือนด้วย

6) เร่งรัดพัฒนานักบริหารการศึกษา โดยการเพิ่มพูนความคิดความรู้ ตลอดจนทักษะในการบริหาร และการจัดการเพื่อให้สามารถพัฒนาโรงเรียนและสถานศึกษาให้มีคุณภาพก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

7) ให้ศึกษานิเทศก์ทุกสังกัดหมักกัวลิ่ง ทำงานร่วมกัน โดยการนิเทศติดตามงานวิชาการในสถานศึกษาทุกสังกัด

สรุปได้ว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นบุคคลสำคัญในโรงเรียน ที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย หรือมีประสิทธิภพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับเทคนิคการบริหาร การรู้จักใช้ศิลปะของผู้บริหาร โรงเรียนและการให้ความร่วมมือของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป็นสำคัญ

1.4.3 การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

การปฏิรูปในด้านนี้เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงเป็น ไปอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัดที่เกิดขึ้นกับคนไทย เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและระบบการสื่อสาร รวมทั้งการติดต่อระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง จึงทำให้บุคคลและสังคมปรับตัวความไม่ทัน จึงเกิดความไม่สมดุลในทุกด้าน ตลอดทั้งการจัดการศึกษาของเรายังค้างหลังอยู่ เพื่อให้การปฏิบัติในด้านนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดำเนินการดังนี้

1) จัดกระบวนการเรียนการสอนปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติรูปการศึกษา

2) จัดประสบการณ์ เตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับทุกประเภท ภายได้หลักสำคัญ ดังนี้

(1) สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนอย่างมีความสุข

(2) จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบและเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต

(3) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

(4) ให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัวชุมชนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

(5) กำหนดอัตราขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียน และสนับสนุนให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มเติมมาตรฐานขั้นพื้นฐานดังกล่าวตามความต้องการและความเหมาะสมและให้องค์กรวิชาชีพ มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษาวิชาชีพ

(6) ให้ประชาชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดแบบเรียนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3) เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู ให้มีเนื้อหาวิชาครูมากขึ้น เพื่อมุ่งเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบวิชาชีพครู

4) จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพื้นฐานทางด้านภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับที่สูงขึ้น

5) ปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

6) เร่งปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอนและพัฒนาห้องสมุดในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน ให้สามารถบริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง

7) ปรับปรุงกระบวนการเรียนการให้มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบและเนื้อหา ตลอดจนให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาเรียนและ โอกาสให้ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน

8) เร่งรัดการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพโดยให้บังเกิดผล โดยพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพโดยแบบยั่งยืน และส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครู ปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางวิชาชีพไทย เพื่อเป็นแบบอย่างและเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

9) ปฏิรูปการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดเน้นพฤติกรรม แสดงออกจริงของผู้เรียนและใช้ผลการประเมินการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการสอน สำหรับการคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภทให้ใช้ผลการเรียนสะสม ลดความสำคัญของการสอบและเพิ่มโควตาการคัดเลือก การเข้าเรียนต่อ

1.4.4 การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาเป็นการพัฒนาและสนับสนุนการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เป็นเครือข่ายรองรับการกระจายอำนาจทางวิชาการ การปฏิรูประบบบริหาร การบริหารโรงเรียนประถมศึกษานั้นเป็นการที่จะทำให้งานทั้งหมดดำเนินไปด้วยดีจกต้องอาศัยระบบการบริหาร การจัดการที่ดี เพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การอยู่ร่วมกันกับสังคมได้อย่างมีความสุขจึงควรดำเนินการดังนี้

1) กำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดบริการทางการศึกษาและองค์กรประสานในระดับจังหวัด สำหรับการบริหารการศึกษาท้องถิ่น และในการจัดบริการทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในด้านการปฏิบัติงานที่บริการ งบประมาณ และบุคลากรตลอดจนจัดแบ่งส่วนรับผิดชอบ การจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา ให้อยู่ภายใต้การบริหาร และการประเมินที่เป็นเอกภาพในแต่ละระดับแต่ละประเภท โดยกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักไว้ดังนี้

(1) ระดับก่อนประถมศึกษา ขยายการจัดการศึกษาแก่เด็กตั้งแต่ 2 ขวบขึ้นไป และมุ่งเตรียมความพร้อมให้เด็กอายุ 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา พร้อมทั้งให้บริการด้านความรู้และทักษะอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่ปกครองและผู้ดูแลเด็ก ตลอดจนสนับสนุนการจัดตั้งดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่น การจัดการศึกษาระดับนี้อาจแบ่งเป็นสองช่วงได้แก่

ช่วงอายุ 2 – 3 ขวบ มุ่งพัฒนาเด็กทุกด้านโดยเน้นพัฒนาอารมณ์และสังคมให้โรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานสังกัดต่าง ๆ อาทิ กรมศาสนา สถาบันราชภัฏ กรมสามัญศึกษา กรมพลศึกษา กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรมพัฒนาชุมชนกรมอนามัย กรมประชาสัมพันธ์ กรมตำรวจ เทศบาล กรุงเทพมหานคร

องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นหลัก เป็นหน่วยงานประสานงานกลางในระดับจังหวัด

ช่วงอายุ 4-5 ขวบ มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษาให้โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลักและโรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต้นสังกัดต่าง ๆ อาทิ กรมศาสนา สถาบันราชภัฏ กรมสามัญศึกษา กรมพลศึกษา กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมตำรวจร่วมกันรับผิดชอบ

(2) ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหลัก โดยโรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต้นสังกัดต่าง ๆ อาทิ กรมศาสนา กรมประชาสงเคราะห์ เทศบาลกรุงเทพมหานคร องค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

(3) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานหลัก โดยมีโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานเสริม รวมทั้งโรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมทั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต้นสังกัดต่าง ๆ อาทิ กรมศาสนา สถาบันราชภัฏ กรมสามัญศึกษา กรมพลศึกษา กรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย กรมตำรวจ กรมประชาสงเคราะห์ เทศบาลกรุงเทพมหานคร องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่มีพื้นที่บริการซับซ้อนให้คณะกรรมการระดับจังหวัดพิจารณาแก้ไขเป็นกรณี หากพื้นที่ใดเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญ ไม่สามารถจัดบริการได้อย่างทั่วถึง ให้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพิจารณาเพิ่มเติมห้องเรียนหรือจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มได้ตามความจำเป็น

(4) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานหลักสายสามัญและให้สถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานหลักสายวิชาชีพ โดยมีสถานศึกษาเอกชนในความดูแลของคณะกรรมการการศึกษา

เอกชน และสถานศึกษาของหน่วยงานสังกัดต่าง ๆ อาทิ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิศวกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ กรมศิลปากร กรมพลศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

(5) ระดับอุดมศึกษา ให้สถานศึกษาสังกัดกรมพลศึกษากรมอาชีวศึกษา กรมศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสถาบันราชภัฏจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยมีสถานศึกษาเอกชนที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ ให้แต่ละหน่วยงานจัดการศึกษาให้ครบถ้วนตามบทบาทหน้าที่ประสานแผนการผลิตนักศึกษา ทั้งในด้านพื้นที่ การจัดสาขาวิชา และความร่วมมือทางวิชาการรวมทั้งการประสานงานแผนการผลิตร่วมกับทบวงมหาวิทยาลัย

2) มุ่งพัฒนาองค์กรในทุกระดับด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเสริมประสิทธิภาพการบริหาร การปรับรูปโครงสร้างระบบบริหารงานเพื่อรองรับการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค และสถานศึกษา โดยให้คณะบุคคลระดับจังหวัดสามารถกำหนดนโยบายการศึกษาสนับสนุนความก้าวหน้าทางบุคลากร และจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งให้สถานศึกษาสามารถบริหารได้อย่างคล่องตัว

3) มุ่งส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน และเอกชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยพัฒนาศักยภาพของครอบครัวให้เข้มแข็งด้วยวิถีทางวัฒนธรรม ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายด้านการศึกษาในแต่ละระดับ สนับสนุนเอกชนที่ลงทุนด้านการศึกษาให้กู้เงินหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ เร่งรัดการจัดตั้งสถานศึกษาและสถาบันฝึกอบรมวิชาชีพสาขาขาดแคลน ในเขตพัฒนาอุตสาหกรรม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตามมาตรการสนับสนุนภาคเอกชน ลงทุนพัฒนาการศึกษา ตลอดจนผ่อนคลायระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษาและกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมอื่น ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และเอกชน

4) พัฒนาการบริหารบุคลากรของกระทรวงศึกษาธิการให้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติองค์การบริหารงานบุคคลเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพ

5) พัฒนาระบบการตรวจ ติดตาม และประเมินผลให้เข้มแข็ง และประสานสอดคล้องกันทุกระบบ

6) ดำเนินการช่วยเหลือด้านการใช้จ่าย แก่ผู้กำลังศึกษาอยู่ในทุกระดับและ

ทุกประเภทด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อมุ่งแก้ไขความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษา ของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน อาทิเช่น การยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา การจัดสรรอุดหนุนค่าเล่าเรียน จัดหาทุนการศึกษาจากแหล่งทุน ภาครัฐภาคเอกชน และประชาชน

7) มุ่งเพิ่มค่าใช้จ่ายทางการศึกษาให้ได้ระหว่างร้อยละ 6-7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เพื่อให้ทัดเทียมระดับมาตรฐานสากลและมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศทางการศึกษาในปี 2552 โดย

- (1) เพิ่มงบประมาณทางการศึกษา เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม
- (2) นำมาตรการด้านภาษีทางการศึกษามาใช้
- (3) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนดำเนินการจัดการบริหารทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าร้อยละของสัดส่วนการจัดบริการในภาครวมทุกประเภท
- (4) ให้ภาคเอกชนมีโอกาสเข้าร่วมลงทุน ดำเนินกิจการโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยระบบการบริหารที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาครัฐ และเอกชน เพื่อเป็นการแบ่งภาระด้านงบประมาณของรัฐในการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย รวมทั้งให้เกิดคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง
- (5) ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษามากขึ้น ด้วยการผ่อนกฎระเบียบที่ควบคุมสถานศึกษาและกำหนดมาตรการ สูงใจที่เหมาะสม อื่นๆ

สรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาเป็นการเร่งรัดให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ มาตรฐานทัดเทียมกัน โดยจัดอาคารสถานที่ บรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมอย่างค้อยเนื่อง ปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ทุกระดับทุกประเภทตลอดจนการกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจด้านการบริหารและการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพวิถีความเป็นอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด รวมทั้งให้ครอบครัว ชุมชนและเอกชนมีส่วนร่วม

2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

2.1 ความจำเป็นที่ต้องปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

ประชาคมการศึกษา นักคิด นักการศึกษา สถาบันทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรมและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งหลาย ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าถึงเวลาต้องปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติ ด้วยเหตุผลและความจำเป็น ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2543 : 4 - 6)

2.1.1 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย การปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่จะช่วยพัฒนาคนไทยให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในครรลองแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นคนมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกฎกติกาของสังคม มีความขยันซื่อสัตย์ และเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ศักยภาพของสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน คือ ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร การคิดคำนวณการคิดวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ คิดเป็นระบบ สามารถใช้สติปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดลึกซึ้งเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุความจริง ความดี ความงามของสรรพสิ่ง เป็นคนที่มีสุขภาพกาย - ใจดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ บุคลิกภาพร่าเริงแจ่มใส จิตใจอ่อนโยนและเกื้อกูล มนุษย์สัมพันธ์ดี เคารพและเผชิญปัญหาได้ ดำรงชีวิตอย่างอิสระและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

2.1.2 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย เมื่อสมาชิกของสังคมได้รับการพัฒนา ความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกันในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาของส่วนรวม คนทุกชุมชนย่อมพร้อมที่จะมีส่วนร่วมถ่ายทอดความคิด ร่วมจิตกันทำงานอย่างไม่เห็นแก่ตัว มีการบริการจัดการอย่างถูกต้องแบบคาย ถด ความขัดแย้ง ทุกคนรับผิดชอบนำพาสังคมให้ก้าวหน้า ด้วยต่างก็รู้คุณค่าของตนเอง ประเทศไทยจะไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการเมืองการปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ และการปฏิรูปอื่นใดถ้าไม่ปฏิรูปการศึกษาตรงหัวใจ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้

2.1.3 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์อันเป็นยุคอิเล็กทรอนิกส์และไฮเทคนำแสงที่วิทยาการเจริญรุดหน้า ความรู้และสรรพวิทยาการเดินทางไปถึงที่ต่าง ๆ ด้วยความรวดเร็ว ข้อมูลและสาระความรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่

ตลอดเวลา ผู้เรียนรู้ทุกวัยจึงต้องมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัว ทั้งจากครูคน ครูเครื่อง และครูธรรมชาติถึงแวดล้อม

ผู้เรียนในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาได้มากกว่า 1 ภาษา คือ ต้องรู้และใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องคล่องแคล่ว และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับสากลได้ต้องมีความคล่องแคล่วในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นประตูที่จะเปิดออกไปสู่โลกกว้างเพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และรู้จักสังเคราะห์ ข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของตนเอง ครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติ

2.1.4 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย การปฏิรูปการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นการเปิดแนวทางใหม่ ๆ ให้แก่ครู พ่อแม่ ชุมชน มีอิสระในการอบรมเลี้ยงดู ให้การศึกษา จัดหลักสูตร และการบริหารจัดการให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น การลดทอนกรอบกระบวนแบบ คำสั่งของส่วนกลางลงเพื่อให้เกิดความหลากหลายในการปฏิบัติ เช่น การจัดชั้นเรียนและตารางเรียนที่ยืดหยุ่นและเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ การลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องเพื่อให้ครูมีเวลาสำหรับค้นคิดเพื่อวางแผนเตรียมการจัดกระบวนการเรียนรู้ การสร้างบทเรียน การออกแบบแผนการเรียนรู้ที่ครอบครัว ชุมชนสถานศึกษาได้ร่วมกันคิด และเกื้อหนุนกันและกัน เป็นต้น

ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องจากเด็กและเยาวชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ได้พัฒนาสมองการคิด และสติปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ ได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์

2.1.5 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นการถึงที่มีกฎหมายรองรับ ครู - อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ใช่นโยบายหรือแผนงานที่ใครจะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามใจชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเหมือนอดีตที่ผ่านมา

ด้วยความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ครูและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียน

การสอนต้องทบทวนบทบาทของตนเองว่า การจัดการเรียนการสอนที่คนกำลังดำเนินการอยู่ มีคุณภาพ ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและสังคมโลก ปัจจุบันมาน้อยเหลือไร ภาพหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายแม่บทของการจัดการศึกษาที่มุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทุกมิติ

ถาวร เกษรสุนทร (2543 : 45) ได้สรุปวิกฤตสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้โดยรวมจากบทความเอกสารต่าง ๆ ของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ พระธรรมปิฎก ศาสตราจารย์ ดร.ตีปพนนท์ เกตุทัศน์ และ ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวไว้ดังนี้

1. ความทุกข์ของผู้เรียนเกิดจากเนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตประจำวันผู้เรียนจำใจต้องเรียนในสิ่งที่เป็นเรื่องไกลตัวต้องสร้างจินตนาการด้วยความยากลำบาก และมีความทุกข์เพราะต้องท่องจำตลอดเวลา
2. การสอบเข้าเรียนในทุกระดับเน้นเฉพาะความจำ ก็ยิ่งเพิ่มความเครียดให้ผู้เรียนมากขึ้นจนเกิดปัญหาวิกฤตกับผู้เรียนเป็นเหตุให้มีการฆ่าตัวตายมากขึ้น
3. การเรียนการสอนได้แยกผู้เรียนออกจากชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง ผู้เรียนบางคนถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับ ไม่อยากศึกษา คนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชนเดินไม่ได้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลยทอดทิ้ง สูญหาย ไม่มีผู้สืบต่อ การศึกษาดังคนชนบทเข้าเมือง
4. วันที่ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาจึงเปรียบได้กับวันที่นักโทษพ้นคุก คือ ได้ปลดปล่อยจากพันธนาการของระบบการศึกษา พันจากวิบากกรรมที่ยาวนาน ไม่อยากและต้องกับการเรียนหนังสืออีก
5. การเรียนมิได้มีเฉพาะในห้องเรียนเหมือนยุคกระดาศ แต่ในปัจจุบันเราเข้าสู่ยุคอิเล็กทรอนิกส์และใยแก้วนำแสง แหล่งความรู้มีอยู่รอบตัวเรา สามารถย่อโลกกว้างเข้าสู่ห้องเรียนและนำผู้เรียนออกสู่สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติสังคมมนุษย์และเทคโนโลยี ในสมัยที่โลกไร้พรมแดนทุกคนต้องคิดค้นแข่งขัน ผู้ที่มีข้อมูลข่าวสารมากที่สุด มีวิธีคิดและวิธีทำดีที่สุดจึงจะอยู่รอดได้ โลกยุคข้อมูลข่าวสารทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง คือ “องค์ความรู้” จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
6. บทบาทของครูในยุคใหม่เปลี่ยนไป บิลล์ เกตส์ เจ้าของบริษัท ไมโครซอฟต์ กล่าวว่า ครูจะมีหลายบทบาท บทบาทที่ 1 ทำหน้าที่เหมือนกับครูฝึก (Coach) ของนักกีฬา คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำ บทบาทที่ 2 เป็นเพื่อน (Partner) ของผู้เรียน

บทบาทที่ 3 เป็นทางออกที่สร้างสรรค์ (Creative Outlet) ให้กับผู้เรียน บทบาทที่ 4 เป็นสะพาน การสื่อสารที่เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนกับโลกกว้าง

7. ศาสตร์แห่งการสอนได้พัฒนาขึ้นมาจนเกิดความรู้ใหม่ทางการสอน หลายรูปแบบมีแนวทฤษฎีที่มุ่งพัฒนามนุษย์ ปลูกเร้าความคิดของมนุษย์สร้างสรรค์ความเก่ง ความคิดความงมให้แก่นมนุษย์ มีวิธีแก้ไขพฤติกรรมที่ก้าวร้าวเบี่ยงเบน มีวิธีเสริมศักยภาพของคนให้คิดเร็ว คิดถูกทำถูก ดังจะเห็นได้จาก

7.1 การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ (Literacy) ไม่เพียงพอเสียแล้ว ผู้เรียนจำเป็นต้องมีสมรรถภาพทางวิทยาศาสตร์ (Scientific literacy) เพื่อจะได้มีเหตุผล แสวงหาความจริงรู้จักพิสูจน์ ไม่งมงาย

7.2 ผู้เรียนต้องมีสมรรถภาพทางคอมพิวเตอร์ (Computer literacy) ผู้เรียนต้องมีศักยภาพของความเป็นพลเมือง (Citizen competency)

7.3 ผู้เรียนต้องรู้ภาษาของคนและภาษาอื่น เพื่อรู้รากเหง้าของคนและ โอบบิณสู่สากล

7.4 การที่ครูไม่ได้เปลี่ยนวิธีการสอน การที่ครูเก็บเด็กไว้ในห้อง ที่ห้องเรียนละอย่างน้อย 5 ชั่วโมง สัปดาห์ละอย่างน้อย 30 ชั่วโมง ปีละอย่างน้อย 200 วัน เป็นเวลา 6 ปี ขยายเป็น 9 ปี และจะเป็น 12 ปี

7.5 การสอนตามเนื้อหาหนังสือและหลักสูตรซึ่งไม่มีหลักสูตรใดในของ กงกระพันไม่ล้ำสมัย ไม่มีหนังสือเล่มใดจะครอบคลุมเรื่องที่ต้องเรียนได้หมด ไม่มีครูคนใด บอกเด็กได้ทุกเรื่องทุกเวลา ทุกคน

ด้วยเหตุนี้ครูจึงอยู่เฉยไม่ได้แล้ว ถ้าครูไม่ปรับปรุงคุณภาพการสอน ใน 10 ปีข้างหน้าจะมีคุณภาพเหมือนอย่างเราและถ้าหลังยิ่งกว่าเรา ครูจึงต้องแสวงหาแนวคิดใหม่ในการเรียนรู้

8. คุณภาพการเรียนการสอนจากแผนการพัฒนาระบบการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) เป็นแผนที่มุ่งพัฒนาการศึกษาให้เป็นการสร้างรากฐานในการพัฒนาชีวิตของคน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งสร้างกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีปัญหาและความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ด้วยการรู้จักใช้เทคโนโลยีและสื่อ สารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์

9. ผู้สอนให้ความสำคัญกับศาสตร์ที่พัฒนาสมองซีกซ้ายเกินไป เช่น

คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ ฯลฯ โดยละเลยสมองซีกขวา อันได้แก่ ศิลปะ ดนตรี กีฬา และ จริยธรรม

จากอดีตจนถึงปัจจุบันการจัดกระบวนการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาคนให้มีลักษณะมองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ เนื่องจากการศึกษาในชั้นเรียนได้ล้อมรอบตัวตัวเองออกจากชุมชนและสังคม วิธีการเรียนรู้อย่างมุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริงและไม่เน้นกระบวนการที่ผู้เรียน ได้พัฒนาในด้านการคิด วิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองทั้งยังขาดการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีต่างๆ ที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและแก้ไข ปัญหาในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ครู และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ต้องทบทวนบทบาทของตนเองว่าการจัดการเรียนการสอนที่ตนกำลังดำเนินการอยู่มีคุณภาพ ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและสังคม โลกปัจจุบันมากน้อยเพียงใด ภายหลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อันเป็นกฎหมายแม่บทของการจัดการศึกษาที่มุ่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทุกมิติ ในฐานะที่เป็นครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความพร้อมที่จะปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยใจรักในวิชาชีพ เพื่อให้เกิดผลทางการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

2.2 ความหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และเพื่อเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. น.ป.ป. : 1)

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจาก ประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยน ปริมาณความรู้ของผู้เรียนงานที่สำคัญของครูก็คือ ช่วยนักเรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้หรือ มีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้ ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ในห้องเรียน เพื่อจะ ช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบทเรียน ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ (สุรางค์ ไคว้ตระกูล. 2541 : 185)

จากแนวคิดกล่าวไว้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของครูให้เห็นความสำคัญในการช่วยเด็กนักเรียนแต่ละคน ได้เกิดการเรียนรู้ หรือ

มีความรู้ทักษะตามกำหนด ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ ให้นักเรียนได้รับพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์

ในยุคโลกาภิวัตน์ การปฏิรูปการศึกษาในขณะนี้ ไม่ได้แบ่งว่าสิ่งที่ทำมาแล้วไม่ดี แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยรวดเร็ว ทำให้เกิดภาวะใหม่แห่งการพัฒนา ประคองลูกไก่ที่เติบโตในไข่หรือเด็กที่อยู่ในมดลูกของแม่แล้วก็ถึงเวลาที่จะต้องเกาะเกาะเปลือกไข่หรือออกจากมดลูกของแม่ไปสู่ภาวะใหม่เพื่อเติบโตต่อไป (อรรถพร พงษ์วาท. 2539 : 9)

ส่วนข้อเสนอปฏิรูปการศึกษาไทยของคณะกรรมการการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์เสนอว่า หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาไทยก็อยู่ที่การปฏิรูปความคิดเห็นว่า การศึกษายเป็นกระบวนการพัฒนาของคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและประเด็นหลักที่ต้องปฏิรูปคือ ระบบและกระบวนการเรียนรู้ ระบบการจัดการ (อรรถพร พงษ์วาท. 2539 : 12) ซึ่งสอดคล้องกับ (ประเวศ วะสี. 2542 : ก) ซึ่งกล่าวว่าหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็นยึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือที่เรียกว่า ผู้เรียนสำคัญ ดังนั้นในการปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก

สรุปได้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง และมีความรู้ และทักษะบรรลุจุดหมายของหลักสูตร

2.2.1 ครูในฐานะผู้นำการปฏิรูปกระบวนการการเรียนรู้

ครูไทยแบบใหม่จะมีชื่อ “เรือจ้าง” อย่างที่หลาย ๆ ฝ่ายเคยรู้จักและคุ้นเคย อีกต่อไปแต่จะต้องเป็น “เรือรบที่ดัดชิปนาวาร์อันทรงพลัง” ที่พร้อมจะประกาศสงครามกับสิ่งผิด ๆ และความไม่ดั้งเดิมต่าง ๆ ให้สังคมไทยทั้งในห้องเรียนในสถานศึกษา และในสังคม ทั้งสังคม ทั้งนี้ได้หมายความว่าครูยุคใหม่จะต้องละทิ้งชั้นเรียน หรือห้องเรียน หากครูไทยในอนาคตไม่สามารถแบกรับภาระดังกล่าวนี้ได้ หรือไม่สามรถสวมบทบาทหัวหน้าของสังคมไทย ก็จะไม่มียุทธศาสตร์อื่นใดเลยว่าการ “จัดการเรียนการสอน” ในโรงเรียนจะสามารถนำผู้เรียนภาวะความเป็นคนไทยแบบใหม่ ตามความมุ่งหวังของฝ่ายต่าง ๆ ได้เพราะเมื่อพิจารณากันอย่างถ่องแท้แล้วก็จะเห็นได้ว่าคนในอาชีพ และวิชาชีพอื่น ๆ จะไม่ถูกคาดหวังให้ต้องรับภาระในการพัฒนาคนเท่ากับคนที่เป็นครู เรื่องของคนและ “คุณภาพของคน” ที่เป็นศูนย์กลางหรือจุดหมายหลักของการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับครู โดยตรง (อรรถพร

พงษ์วาท. 2539 : 24 - 25)

การเตรียมครูให้เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ ผู้ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และผู้จุดไฟแห่งการเรียนรู้ให้มีใช้เป็นเรื่องง่าย นอกจากครูจะต้องเป็นผู้รอบรู้ในเนื้อหาวิชาแล้ว ครูยังจะต้องแตกฉานในทักษะและวิธีการหาความรู้สมัยใหม่ และเป็นผู้ที่มีหูตากว้างขวางเกี่ยวกับแหล่งความรู้ต่าง ๆ อีกทั้งยังต้องเป็นนักจิตวิทยาชั้นดีที่สามารถกระตุ้นความใฝ่รู้ใฝ่เรียนให้เด็ก ๆ ได้อีกด้วย (ลีปพนนท์ เกตุทัต. 2540 : 12)

วิสัยทัศน์ครูมืออาชีพ เป็นครูคุณภาพ เป็นผู้ที่รักและพร้อมที่จะเรียนรู้ และส่งเสริม ชี้นำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามศักยภาพ เป็นผู้รักในการเรียนรู้ มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ถือเป็นวิชาชีพชั้นสูง มุ่งพัฒนา ประเมิน และปรับปรุงตนเองอย่างค่อเนื่อง ปฏิบัติตนตามจรรยาวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและผู้อื่น จัดการเรียนรู้ที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญให้นักเรียนมีความสามารถแข่งขันและร่วมมือ มีความเป็นไทยในความเป็นสากล เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2543 : 25)

ในขณะที่เด็กกับครูและสถานศึกษาต้องช่วยกันสร้างสรรค์ “กระบวนการเรียนรู้” ที่ดีและเหมาะสมกับยุคสมัยให้เด็กในการปฏิรูปการเรียนรู้ ครูคือกลุ่มคนที่จะต้อง “ปฏิรูป” ตนเองทั้งในด้าน ความคิด จิตสำนึก พฤติกรรมตลอดจนโลกทัศน์ใหม่เกี่ยวกับ “การสอนหนังสือ” ที่เน้นให้เด็กรู้จักตั้งคำถาม หาคำตอบ ใฝ่รู้ คิดวิเคราะห์และตัดสินใจด้วยตนเอง กล่าวคือสอนให้ “รู้วิธีเรียนรู้” ครูยังต้องเป็นผู้ประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ อาทิ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ผู้นำทางศาสนา ผู้ใหญ่ในชุมชนหรือท้องถิ่นเพื่อให้ทุกฝ่ายมาร่วมกันจัดการศึกษา จัดการเรียนรู้เพื่ออบรมบ่มนิสัยแก่เด็ก และเห็นการขยายโอกาสการเรียนรู้ของเด็ก ให้กว้างขวางกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน (ลีปพนนท์ เกตุทัต. 2541 : 224 - 225)

การเล่นเป็นกิจกรรมถาวรของเด็ก เพราะฉะนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนต้องไม่แยกการเล่นออกจากการเรียน ต้องเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้เล่น และเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน แล้วเด็กก็จะตื่นตัวอยู่เสมอสำหรับการเรียนรู้ อาจารย์ชาติรี เกิดธรรม (ชาติรี เกิดธรรม. 2542 : 45-47) ได้ให้ตัวอย่างที่น่าประทับใจอีกหลายเรื่องในการศึกษาให้เข้าใจธรรมชาติของเด็กแต่ละคน และใช้ความรู้นั้นกลับไป จุดไฟให้เด็ก เช่น “มะชอบาลี” ที่ร้องให้ตลอดเวลา 2 เดือน เขาค้นพบว่าเขาไม่มีความสุขเลยในการที่จะต้องใช้มือจับสี่เทียนเข็มนอะไรก็ได้ในกระดานที่คลุมอบให้ พอลครูชวนเขาออกไปที่ลานดินได้ต้นไม้ มะชอบาลีเป็นสุขมาก เขาวาดรูปลงบนพื้นดินแล้วชวนครู ไปดูรูปของเขาข้างเดโชวันต่อมา มะชอบาลีสามารถวาดรูปของเขาได้ครบคู่ ดินเพียงสังเกตุว่าเขาทำอย่างไร มะชอบาลีนำร่องเห็นเขาไปวางบนพื้นทรายแล้วใช้

ไม่ว่าจะไปตามรูปรองเท้า เขาดีใจมากที่ทำได้สำเร็จ และต่อมานะชอบาติก็วาดรูปดอกไม้ บ้าน และสิ่งของอื่น ๆ ได้ วันหนึ่งเขาบอกว่าเขาเบื่อกับที่จะวาดรูปบนพื้นดิน เขาต้องการที่จะวาดรูปบนกระดาษด้วยสีเทียน ครูก็ให้สิ่งที่เขาต้องการ เขาทำได้และไม่ร้องไห้อีกเลย” อาจารย์ชาตรี ยังได้เสนอว่าถ้าเราจับจุดเรื่องธรรมชาติของเด็กครั้งนี้ได้ กระบวนการเรียนการสอนจะพลิกโฉมหน้าไปทันทีจากครูผู้ “บอกให้จับบอกให้จำ” มาเป็นที่เลี้ยงหรือมีคฤศก์ผู้คอยให้ข้อคิด และคำแนะนำ จากบทบาทครูที่ต้องพูดทั้งวัน มาเป็นบทบาทอย่างที่ ดร.รุ่ง แก้วแดง เสนอวิธีการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เคยกล่าวไว้ว่า “ครูที่ดีที่สุด คือครูที่สอนน้อยที่สุด” ในกระบวนการนี้ เราจะได้การเรียนการสอนที่มีชีวิตชีวา สอดคล้องกับธรรมชาติความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก และที่สำคัญคือการช่วยให้เด็กมีความรักที่จะเรียนรู้อย่างยั่งยืน (สีปพนนท์ เกตุทัต. 2541 : 89)

ความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ในหลาย ๆ พื้นที่ในทุกภูมิภาคของแผ่นดินนี้ ความสำเร็จของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ความสำเร็จของการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และความมั่นคงเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนละท้องถิ่น ได้อย่างน่าอัศจรรย์ แต่สิ่งที่พบนั้น ยังเป็นเพียงกรณีกลุ่มน้อยในภาพรวมของวงการการศึกษาไทย แม้จะเป็นบทเรียนแห่งความสำเร็จ แต่ก็ยังเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องผลักดันให้ความสำเร็จดังกล่าวนี้ เผยแพร่ขยายผลต่อไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาค ทุกพื้นที่ ทุกจังหวัด เพราะความสำเร็จดี ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นไม่เป็นเพียงความโชคดีของเด็กบางคน บางกลุ่มเท่านั้น แต่พึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กไทยทุกคน (สีปพนนท์ เกตุทัต. 2541 : 143 – 144)

ปัญหาของครูไม่ได้วิกฤติเฉพาะในวงการศึกษาเท่านั้น แต่เรื่องของครูเป็นปัญหาของชาติทั้งหมดในปัจจุบัน ทุกฝ่ายก็เห็นตรงกันว่าการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ ครูเป็นผู้ให้การศึกษา ครูจึงมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งของชาติ หรืออาจกล่าวได้ว่าครูคือผู้กำหนดอนาคตของคนในชาติ ชาติใดก็ตามที่ได้ครูเป็นครูที่มีความเป็นคนที่เก่ง เป็นคนเสียสละตั้งใจที่จะจัดกิจกรรมการเรียนของนักเรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่ง และฉลาด มีศักยภาพ และมีความสามารถที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และให้มีศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันได้ แม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจในสังคมไทย ได้พูดถึงครูในบทบัญญัติ 10 ประการ ที่สำคัญของประธานาธิบดี บิล คลินตัน ไว้ว่า “ถ้าเราจะมีโรงเรียนที่ดีที่สุดก็ต้องมีครูที่ดีที่สุดเสียก่อน เช่นเดียวกันกับตัวเราเอง หากเรามีครูที่ไม่ดีก็ไม่มีความหวังที่จะเป็นเช่นวันนี้ได้” (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติ, 2542 : 80 – 81)

2.2.2 กระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการสอน

การจัดการศึกษาประกอบด้วย 2 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการสอน โดยทฤษฎี กระบวนการที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาก็คือ “กระบวนการเรียนรู้” ดังที่ท่านศาสตราจารย์กิตติคุณสุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า “แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน” ความสำเร็จของการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับ การเรียนของผู้เรียน แต่ในทางปฏิบัติในวงการศึกษไทยใส่ใจกับกระบวนการเรียนรู้น้อยที่สุด ให้ความสำคัญแต่เรื่องการบริหาร เช่น การจัดตั้งกระทรวงหรือทบวงใหม่ (รุ่ง แก้วแดง, 2541 : 90)

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสามารถพัฒนากระบวนการคิดการแก้ไขปัญหา และคุณธรรม การบริหารทางการศึกษา สำหรับกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ การคืนอำนาจการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนและทุกกลุ่มในสังคม การปฏิรูปคุณธรรมและมาตรฐานการศึกษา ปฏิรูประบบบริหารและจัดการศึกษา การปฏิรูปครูและผู้บริหารการศึกษา (วิทยากร เขียงกุล, 2542 : 17)

ภาพลักษณ์ของเด็กรุ่นใหม่ ในทัศนะของครูผู้สอน เป็นภาพของเด็กที่มีความกระตือรือร้นดวงตาเป็นประกายใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีทักษะในการค้นคว้าหาข้อมูล มีความช่างคิดช่างสังเกต และมีจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญยิ่ง ภาพของเด็กรุ่นใหม่ เป็นภาพของบุคคลที่มีความสุขกับชีวิต มีความสุขกับการเรียนรู้ และกระบวนการทางการศึกษา เป็นกระบวนการที่กลมกลืนให้เขาเป็นบุคคลที่มีสายตาดูดีงามต่อเพื่อนมนุษย์มีความละเอียดอ่อน และมีธรรมชาติที่ทำงานเป็นสมบัติประจำตัว (ลีปปนัท เกดทัต, 2541 : 24) การจัดการเรียนการสอนแบบเดิม ที่ครูเป็นผู้สอนให้ผู้เรียนท่องจำ และเรียนอย่างเฉื่อยชา ไม่สามารถให้ผู้เรียนมีลักษณะที่เหมาะสมจะอยู่ในสังคมได้ จึงต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดวิธีการในการจัดการเรียนรู้เองอย่างมีความสุข สร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าและลงความสนใจได้ ความสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ ความตระหนักในศักยภาพของทุกคนที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องหลากหลาย สนุกสนานท้าทายและมั่นใจ เพื่อเสริมสร้างให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 1)

แรงกดดันให้ต้องปฏิบัติ

1. วิวัฒนาการความเจริญของชาติ เราต้องการคุณภาพของประชาชน

อย่างใหม่

2. กระแสโลกาภิวัตน์ เราต้องการคุณภาพระดับใหม่คือได้มาตรฐานสูงภารกิจของระบบการศึกษาสร้างประชากรที่มีคุณภาพให้กับประเทศชาติ วิธีเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมคือเปลี่ยน “ความเชื่อ” กับ “วิถีปฏิบัติ” (สุรัฐ ศิลปอนันต์. 2542 : 2)

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพราะทำให้เกิดการเปรียบเทียบวิธีการวัดประสพการณ์การเรียนรู้ จากการบอกเป็นการควบคุมกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจอย่างหลากหลาย สนุกสนาน ท้าทาย มีความมั่นใจ เป็นเครื่องหมายของการมีชีวิตชีวา ของกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ต้องปรับเปลี่ยนแนวการจัดการสนับสนุนอื่น ๆ ให้เหมาะสมด้วยจะเป็นแรงผลักดันให้เด็กเกิด

การปฏิรูปเรื่องอื่นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ม.ป.ป. : 24)

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดผล ต้องดำเนินงานอย่างเป็นองค์รรอบด้านจะต้องปรับเข้ากับสิ่งที่เป็นพันธนาการขวางกั้นการปฏิรูปการเรียนรู้โดยทุกฝ่ายร่วมกัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.ม.ป.ป. ก : 71 – 72)

1. ความเชื่อของครูบางส่วนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องเรียนจากครูเท่านั้นซึ่งขัดต่อถาวรสอนแทนการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม

2. ผู้บริหารที่มีจิตสำนึกไม่พอ ยึดติดกับการบริหารแบบที่คุ้นเคยปฏิบัติคนไม่เป็นที่น่าพอใจ ความเชื่อของพ่อแม่ที่เชื่อว่าการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนมุ่งให้ผู้เรียนเก่งเฉพาะวิชาการ โดยมีครูเป็นผู้สอนเท่านั้น

3. พันธนาการที่เป็นการบริหารจัดการ และกฎระเบียบ นอกจากนี้ยังมีพัฒนาการอีกมากมาย

4. ที่ต้องร่วมมือกันแก้ไข ผ่อนคลาย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงกำหนดคนโอบาย 4 ประกัน มาตราสารของแผนพัฒนาการศึกษาลำดับที่ 8 เพื่อผ่อนคลายพันธนาการ

ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตเรียนรู้ได้ทุกเวลา สถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา ให้นักเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์กับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการผลิต ปฏิบัติจริงตามสภาพจริง ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล มีแหล่งความรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 7-9)

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ต้องนำเอาความดี นำเอาความฉลาดขึ้นมา ถ้าเราปรับกระบวนการเรียนรู้จากเอาวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นเอาเป็นคนไทยเป็นตัวตั้ง ทำความเข้าใจกัน ช่วยกัน กระบวนการเดิมใครก็ช่วยไม่ได้ บางประเทศห้ามเอาการบ้านไปทำที่บ้าน เพราะอยู่บ้านจะได้เรียนรู้จากพ่อแม่ จากญาติพี่น้อง จากการใช้ช่วยทำงาน ความเป็นมนุษย์ ต้องสัมพันธ์กับมนุษย์ ลดการเอาวิชาเป็นตัวตั้งลง แต่เพิ่มประสบการณ์ กิจกรรม เพิ่มการทำงานเรียนรู้จากประสบการณ์จริง นานาร้อยแปดเรียนรู้ได้เร็ว อย่างโบราณว่า สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ ได้ทำเอง เรียนรู้ได้มาก เร็วและเชื่อมโยง ทำให้คิดเป็น ทำเป็น อยู่ร่วมกันเป็น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 7-9)

สรุป การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะสำเร็จได้ทุกคนต้องร่วมมือกันดำเนินการ ครูต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและความเชื่อ ผู้บริหารโรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบริหาร ผู้บริหารการศึกษาจะต้องร่วมกันผ่อนคลายนโยบาย และกฎระเบียบที่เป็นเครื่องกีดขวางการปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้ และเน้นที่การพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและพัฒนาตนเองให้เต็มความสามารถ เต็มศักยภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง พัฒนาการคิดได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถนำความรู้มาใช้ในการดำรงชีวิตและถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้

2.3 หลักการปฏิรูปการเรียนรู้

หลักการปฏิรูปการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 19)

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกเวลา การเรียนรู้ที่มีความหลากหลายนำไปใช้จริงและเรียนรู้อย่างสมดุล
2. การจัดการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนรู้ต้องเน้นทักษะ นำสาระสู่คุณธรรม
3. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ถ้าทุกฝ่ายเชื่อมั่นศรัทธาดำเนินงาน และเรียนรู้ร่วมกัน

2.4 แนวทางการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้

หน่วยงานของรัฐ ทั้งหน่วยงานนโยบายและหน่วยปฏิบัติมีความพยายามที่จะให้

การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ จึงนำเสนอภารกิจสำคัญของแต่ละหน่วยงาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 29)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในปี 2540 ได้ดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 4 ประการ ซึ่งเป็น แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

1. การเรียนเกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลา ค่อนข้างยาวนานตลอดชีวิต
2. สรีรวิทยาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
3. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี ด้วยความสัมผัสและสัมพันธ์
4. สาระที่สมควรเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ

และความดี

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นทั้งของไทยและสากล นำมาจัดสาระและกระบวนการเพื่อเผยแพร่แก่หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องนำสู่การปฏิบัติ ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย ศิลปะ

ดนตรี กีฬา

5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย การฝึกฝน

ภาษา วาจา และใจ

เป้าหมายที่จะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาแล้วสู่การปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายนำเสนอกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด และได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน และตัวบ่งชี้การสอนของครู ซึ่งสังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้

แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนรู้ได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน
6. ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ดั่งบังชี้การสอนของครู ได้แก่

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดตั้งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้าใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้แสดงออกและคิดสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด ทดลองแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์จากชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนมติวิชาพยาพและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 31-33) เป็นหน่วยงานที่ดูแลการศึกษา ได้กำหนด แนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ เน้นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เปี่ยมล้นดึกคนเก่ง และมีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ได้แก่

1. การเรียนรู้มีความสุข เรียนรู้อย่างสุขสันต์ด้วยกันทุกคน เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ

และได้พัฒนาตนเองให้ เต็มศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือ บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนรู้ต้อง น่าสนใจ การประเมินมุ่งเน้นตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับ ผู้เรียนต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวลเป็นมิตร มีเมตตา เข้าใจและยอมรับกันและกัน ให้ คำกำลังใจและเกื้อกูลกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกัน ทั้งในเรื่องใกล้ตัวใน ห้องเรียน สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล การเปลี่ยนแปลงและ แนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้อย่าง ชัดเจน ลึกซึ้ง ครอบคลุม มีความหมายต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาสภาพ สังคม

3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง เรียนโดยใช้สมองและสองมือ การคิดเป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูลความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มี อยู่ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ตลอดจนต้องกัน เมื่อได้คิดแล้วก็ต้องนำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดการเรียนให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัตินี้ ต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ สื่อ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่าง ๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติ อย่างจริงจัง และสรุปผลเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ จาก การมีปฏิสัมพันธ์กันโดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคม ร่วมกันทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคม และ ทักษะการทำงานที่ดีด้วย

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เรียนอย่างไร้ครวญ ทบทวน ตนเองรอบด้านกล่าวคือ การรับรู้สถานการณ์การเรียนรู้และความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นได้อย่างไร เรียนด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนตั้งแต่ การเริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ ประเมินจุดดีจุดด้อย และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ครั้งต่อไป เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มี คุณลักษณะตามแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว และให้ครูบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจและมีความ

ตระหนักที่จะใช้กระบวนการ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนในหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้และความคิดด้านการปฏิบัติและจะทำให้ด้านอารมณ์ความรู้สึกได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน ๆ เพื่อให้มองเห็นภาพของการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนมากขึ้นจึงได้เสนอเทคนิคการจัดการเรียนรู้ 6 กิจกรรม (6 ข้อเหวี่ยง) ดังนี้

5.1 การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 12) กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังนั้น ในกระบวนการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคนและควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละคน

5.2 การบูรณาการ

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป เพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความคิด ประสพการณ์ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะองค์รวม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้ที่ลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่มีสภาพใกล้เคียงกับชีวิตจริง การเรียนการสอนแบบบูรณาการที่มีหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับสิ่งที่นำมาใช้ในตารางพิจารณา (สำราญ โอตาการ. 2547 : 28)

5.3 โครงการหรือโครงการ

การเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นการเปิด โอกาสให้ผู้เรียนเลือกสิ่งที่ศึกษา กำหนดเรื่องที่จะศึกษา หรือโครงการที่สนใจที่ต้องการศึกษาด้วยตนเองในสิ่งที่มีความคล้ายคลึง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง หรือสภาพปัญหาที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ ความคิดที่ลึกซึ้งเพื่อเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จนได้ความรู้ใหม่ที่มีความหมายสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน ผู้เรียนได้ใช้ทักษะที่มีในการทำงานตามความต้องการและความสนใจ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ความพยายามและความรอบคอบในการปฏิบัติงาน การเรียนการสอนแบบโครงการเป็นวิธีที่การสอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่ง

ต่าง ๆ อย่างหลากหลายในเวลาเดียวกัน และเนื่องจากสิ่งที่เรารู้มีความคล้ายคลึงกับสภาพชีวิตจริง จึงทำให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และทำให้เกิดความรู้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น (วุฒินันท์ ออบอุ้น. 2544 : 32)

5.4 การเรียนรู้ในกรอบการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 27 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 12) ได้บัญญัติไว้ว่า ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

5.5 การเรียนรู้โดยใช้กลุ่ม

กระบวนการกลุ่ม เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ได้มีปฏิสัมพันธ์กันตามสถานการณ์ โดยมีแนวคิดการกระทำ แรงจูงใจร่วมกัน แบ่งหน้าที่ช่วยเหลือกันและกันในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง การทำงานเป็นกลุ่มที่ดีจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงกว่าผลรวมของประสิทธิภาพการทำงานของแต่ละคน ทุกคนในกลุ่มจะได้เรียนรู้การทำงาน ค้นพบตนเองและรู้จักเพื่อนร่วมงาน กระบวนการกลุ่มจึงเน้นกระบวนการทำงานมากกว่าการเน้นผลงานการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้จะได้ผลงานออกมามากกว่าการทำงานคนเดียวแล้ว สิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าผลงาน คือการเรียนรู้กระบวนการทำงานที่ทำให้เกิดผลงานนั้นและการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีความเข้าใจกันมีความสามัคคี มีการสื่อสารความคิดและได้ฝึกฝนให้มีลักษณะนิสัยที่ดี ในการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มนั้นจะสามารถสอนได้ทั้งในลักษณะการสอนแบบทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและการสอนแบบสอดแทรก ให้ฝึกปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกัน

5.6 การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน

แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นแนวทางหนึ่งของการประเมินผลตามสภาพจริง ที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถสะท้อนให้เห็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างชัดเจน โดยมีหลักการที่สำคัญใน

การประเมินจากแฟ้มสะสมผลงาน ดังนี้ (วุฒินันท์ ออบอุ่ม, 2544 : 32)

5.6.1 ด้านเนื้อหาวิชา จะต้องสะท้อนความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาวิชา
ทักษะ ความสามารถและลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน

5.6.2 ด้านการเรียนการสอน จะต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้และ
ผลงานของผู้เรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ หรืองานและ
ตรวจสอบ ปรับปรุงด้วยตนเองรวมทั้งมีการประเมินตนเอง และอีกประการหนึ่งคือ การเน้น
บรรยากาศการเรียนรู้อย่างอิสระ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ มีการกระตุ้นและสร้าง
ขวัญและกำลังใจ

5.6.3 ด้านความเสมอภาค คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้ง
ด้านความสามารถ วิธีการเรียน และความหลากหลายทางสติปัญญา โดยมุ่งเน้นพัฒนา
ศักยภาพของบุคคลไปสู่เกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

3. การบริหารสถานศึกษา

3.1 ความหมายการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้จัดระบบและแนวปฏิบัติใน
การจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการ ได้ให้
ความหมายไว้ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตราคุสัย (2540 : 19) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกิจกรรมของ
กลุ่มบุคคลและกลุ่มบุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ร่วมดำเนินการเพื่อ
พัฒนาผู้เรียนหรือเยาวชนให้เจริญเติบโตทั้งทางคึนร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ไพฑูริย์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2539 : 8) ได้กล่าวถึงความหมายการบริหารสถานศึกษา คือ
การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อการบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมเพื่อให้เป็น
สมาชิกที่ดีในสังคม

ถิตินา ปริศิตติก (2545 : 4) ได้สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ความพยายามที่
จะดำเนินงานที่เกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาได้แก่ หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุ อุปกรณ์ ตำราเรียน
และอาคารสถานที่ให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 10) ได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาว่าเป็น
การดำเนินงานตามขอบข่ายงานครบทั้งการบริหารงานทั่วไป งานธุรการ งานวิชาการ งาน
ปกครองนักเรียน งานบริการ งานสถานศึกษากับชุมชน และงานอาคารสถานที่

อำนาจ ฉาว (2542 : 1) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลร่วมมือกันดำเนินการ ให้การศึกษาแก่สมาชิกของสังคม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

ธีระ ภักดี (2544 : 7) กล่าวว่า การบริการสถานศึกษา หมายถึง การวางแผนดำเนินงาน ด้านการศึกษาให้กับนักเรียนซึ่งมีกระบวนการเกี่ยวข้องกับครู หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์ การสอน และการวัดผล เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2544 : 99) ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง การใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาตามความมุ่งหมายของหลักสูตร การบริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบการบริหารราชการ โดยรูปแบบของสถานศึกษารัฐบาลจัดว่าเป็นองค์การประเภทสาธารณะ ขณะเดียวกันก็เป็นองค์การประเภทบริการ ผู้บริหารเป็นเพียงผู้ดูแลให้ทุกฝ่ายทำงานให้ดีที่สุด เพื่อให้บรรลุปรัชญาและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษา

เซอร์ลิส (Harris. 1989 : 19) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่าเป็น กระบวนการในการสร้างบูรณาการแห่งความสามารถของบุคคล และการนำประโยชน์จากวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้อย่างเหมาะสมเพื่อช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีใช้เพียงแต่มุ่งพัฒนาอนุชนของชาติเท่านั้น แต่ยังมุ่งให้บรรลุพัฒนาบุคลากรต่าง ๆ ของสถานศึกษาอีกด้วย

กู๊ด (Good. 1993 : 54) ได้กล่าวถึงความหมายการบริหารสถานศึกษาไว้ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง หมายถึง การอำนาจการ การควบคุม และการดำเนินการเกี่ยวกับภาระหน้าที่ทั้งหมดของสถานศึกษา โดยจะต้องคำนึงถึงผลสุดท้ายของการศึกษาเป็นหลักสำคัญ และ ประการที่สอง หมายถึง การควบคุมและการจัดการด้านต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เช่น เรื่องเกี่ยวกับครู นักเรียน แผนการสอน หลักสูตร วิธีสอน สื่อ การเรียนการสอน และการแนะแนว

เกรจจ์ (Gregg. 1997 : 32) ได้ให้ความหมายของกรบริหาร สถานศึกษาไว้ว่า เป็นการปฏิบัติงานและเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้กับงานสอนนักเรียนที่เข้มารับการศึกษในสถานศึกษา

จากความหมายการบริหารสถานศึกษาสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจัดการศึกษาของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเติบโตทั้งทางด้าน

ร่างกษ อารมณ สักม สติปัญญา และเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมต่อไป

3.2 ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา

ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาเป็นแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพงานของสถานศึกษา หรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสู่เป้าหมายการศึกษา ตรงตามเกณฑ์หรือตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ นักวิชาการ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมไว้ ดังนี้

3.2.1 การบริหารจัดการใช้โรงเรียนเป็นฐาน

การบริหารจัดการที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM) มี หลักการสำคัญและกรอบแนวคิด ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 9-10)

1) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ให้สามารถตัดสินใจดำเนินการ ได้สอดคล้องกับ แนวทางพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด

2) หลักการใช้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลาง (School Center) สถานศึกษาจะเป็น หน่วยงานบริหาร ไม่ใช่ผู้ถูกบริหาร สถานศึกษาจะเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและ พัฒนาศักยภาพของเด็ก สามารถกำหนดจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย ทิศทางการวางแผนจัดการศึกษา ของตนเอง ที่สอดคล้องกันทั้งในระดับส่วนกลาง เขตพื้นที่ การศึกษา ท้องถิ่น และชุมชน

3) หลักการมีส่วนร่วม (Collaboration Participation) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการบริหาร การตัดสินใจและการจัดการศึกษา ทำให้เกิด ความตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

4) หลักการพึ่งตนเอง (Self Management) เน้นให้สถานศึกษามีระบบบริหาร ตนเอง มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบการดำเนินงานตามความพร้อมและสถานการณ์ของ สถานศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็นจุดหมาย เป้าหมายของสถานศึกษาตรงกัน สามารถ บูรณาการสภาวะการณ์ของท้องถิ่นกับสถานศึกษา มาส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้ด้วยความ ภาคภูมิใจ

5) หลักการประสานงาน (Co-ordination) สามารถประสานงานกันได้ทุกระดับทั้ง แนวตั้งและแนวนอน เป็นกิจกรรมที่ต้องเน้นและเข้มแข็ง ทั้งสร้างความเข้าใจระหว่างบุคลากร ในสถานศึกษา และบุคคลภายนอก รวมทั้งการประสานงาน แสวงหาความร่วมมือ ความ ช่วยเหลือ ทั้งทรัพยากรและเทคโนโลยีวิธีการใหม่ ๆ

6) หลักความต่อเนื่องและหลากหลาย (Continuity and Diversity) การบริหารจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องใช้เวลารวมทั้งการใช้เทคนิคการบริหาร จะต้องมีความ

หลากหลายและสอดคล้องกัน มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน สามารถปรับใช้การบริหารเพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ได้

7) หลักการพัฒนาตนเอง (Self - improvement) สถานศึกษาจะต้องพัฒนาไปสู่องค์กรการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการพัฒนา ทั้งการพัฒนาองค์กร พัฒนาวิชาชีพ พัฒนาบุคคลและพัฒนาทีมงาน โดยนำองค์ประกอบเหล่านี้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์สำหรับสถานศึกษานั้น ๆ

8) หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check Balance) ส่วนกลางและเขตพื้นที่การศึกษาจะกำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน และจะมีองค์กรตรวจสอบคุณภาพทั้งนี้จะเป็นการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ทั้งนี้หลักการบริหารงาน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จะต้องคำนึงถึงหลักธรรมรัฐหรือธรรมมาภิบาลทั้ง 6 ประการ มาประกอบการบริหารด้วย คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า โดยจะต้องมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาครูในสถานศึกษาในด้านความรู้ ความสามารถและการจัดทรัพยากร ในสถานศึกษา

3.2.2 ระบบการประกันคุณภาพ

การประกันคุณภาพ หมายถึง การให้ความมั่นใจว่ามีคุณภาพในการให้บริการ (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. 2547 : 200)

การประกันคุณภาพ หมายถึง การประกันคุณภาพในสินค้าที่ช่วยให้ลูกค้าสามารถซื้อสินค้าได้ด้วยความมั่นใจ และใช้สินค้าไปในเวลาชยาวนานด้วยความมั่นใจและพึงพอใจ (Ishikawa. 1995 : 75)

การประกันคุณภาพ หมายถึง กิจกรรมหรือการปฏิบัติทั้งหมดที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้าอันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างความมั่นใจในระดับหนึ่งได้ว่าสินค้า หรือบริการหนึ่ง ๆ จะมีคุณภาพตามข้อกำหนดที่วางไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา แห่งชาติ. 2542 : 12)

กระบวนการประกันคุณภาพ (Quality Assurance : QA)

ที่กระทรวงศึกษาธิการนำมาใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วยการดำเนินงาน 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 13 - 14)

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

1.1 การกำหนดมาตรฐานด้านผลผลิต ปัจจัย และกระบวนการ

- 1.2 การจัดแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
- 1.3 การดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแผนที่กำหนดไว้
2. การตรวจสอบและแทรกแซงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย
  - 2.1 การจัดทำรายงานของสถานศึกษาต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  - 2.2 การนิเทศติดตามและช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
  - 2.3 กำหนดมาตรการในการปรับปรุงคุณภาพสถานศึกษาที่คุณภาพไม่ถึงเกณฑ์
3. การประเมินคุณภาพ ประกอบด้วย
  - 3.1 การทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
  - 3.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษา
  - 3.3 การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

3.2.3 หลักธรรมาภิบาล

การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีหลักปฏิบัติที่ช่วยประกันว่าผู้บริหารได้ดำเนินการบริหารด้วยความรับผิดชอบ และนำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จขององค์กรอย่างแท้จริง เป้าหมายดังกล่าวรวมไปถึงความรับผิดชอบ การเปิดเผย โปร่งใส การมีส่วนร่วม ประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ ซึ่งได้ใช้โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้แก่ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545 : 14 - 16)

- 1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมพร้อมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล
- 2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยตรงกล้าให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ
- 3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูล

ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็นการได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และกล้ายอมรับผลงาการกระทำของตน

6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนนาน

3.2.4 การพัฒนาคุณภาพทั้งระบบ

การพัฒนาคุณภาพทั้งระบบ (Total Quality Management : TQM) เกิดขึ้นตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการพัฒนาสถานศึกษาเกิดขึ้นทุกส่วน โดยทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ในการพัฒนา และทุกฝ่ายต้องได้รับการพัฒนาทั้งในส่วนของนักเรียน ครู และผู้บริหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545 : 13-14)

1) ทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสถานศึกษาร่วมกันตามแนวทางการวิเคราะห์ที่ศักยภาพและอุปสรรคของคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แล้วนำมาสร้างพันธกิจและเป้าหมายการพัฒนาอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งกำหนดมาเป็นแผนกลยุทธ์หรือธรรมเนียมของสถานศึกษาก็ได้

2) การพัฒนาสถานศึกษาจะต้องดำเนินการพัฒนาทั้งในส่วนของฝ่ายบริหารหรือการบริหารจัดการ สถานศึกษา ครูผู้สอน หรือการจัดการเรียนการสอน และผู้เรียนหรือผลผลิต

3) ทุกส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาทุกขั้นตอน และการกระจายความรับผิดชอบแต่ละกิจกรรมในรูปของทีมงาน

4) ทุกระบบงานย่อยทุกระบบหรือทุกทีมงานต้องมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน

5) ทุกกิจกรรมในสถานศึกษาจะต้องนำไปสู่วิสัยทัศน์หรือเกณฑ์พัฒนาในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

6) สถานศึกษาต้องมีการประเมินตนเองเป็นระยะ เพื่อนำผลการประเมินมา

ปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอนในแต่ละกิจกรรม

7) สถานศึกษาเป็นองค์การเรียนรู้ โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถานศึกษาต้องมีการเรียนรู้ และร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา

ทั้งนี้รูปแบบการพัฒนาทั้งระบบ โดยแต่ละสถานศึกษาสามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาและท้องถิ่น โดยการนำรูปแบบ CLIP มาเป็นจุดเน้นเพื่อให้สถานศึกษาก้าวไปสู่การพัฒนาทั้งระบบ โดยมีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement-C) หมายถึง การพัฒนาการดำเนินงานในทุกกิจกรรมของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และครบทั้งการพัฒนาด้านผู้บริหาร ด้านครู และด้านผู้เรียน

2. การเรียนรู้ (Learning -L) หมายถึง การที่นักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาได้ร่วมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาหรือเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อมาแก้ไขหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. การบูรณาการ (Integration - I) หมายถึง การกระทำให้สมบูรณ์หรือการทำให้หน่วยงานย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในรูปแบบโครงสร้างใหญ่หรือแต่ละฝ่ายงาน และในระดับทีมงานที่เป็นแกนนำพัฒนากิจกรรมที่สถานศึกษามอบหมายรวมทั้งการบูรณาการภารกิจ กิจกรรม ความรับผิดชอบ ทรัพยากร บุคลากร และเทคโนโลยีการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาที่กำหนดไว้

4. การมีส่วนร่วม (Participation - P) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสีย และร่วมประเมินตรวจสอบผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ดำเนินการ

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพทั้งระบบเกิดขึ้นตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการพัฒนาสถานศึกษาเกิดขึ้นทุกส่วน โดยทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ในการพัฒนา และทุกฝ่ายต้องได้รับการพัฒนาทั้งในส่วนของนักเรียน ครู และผู้บริหาร ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ การบูรณาการ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา

3.2.5 การบริหารเชิงระบบในโรงเรียน

การบริหารเชิงระบบในโรงเรียน (System Approach) เป็นการวิเคราะห์และพัฒนาระบบหลักของโรงเรียน ซึ่งเป็นระบบใหญ่และจะมีระบบอื่นที่เป็นระบบสนับสนุนขึ้นอยู่กับระบบเหล่านี้เป็นกระบวนการทำงานในโรงเรียนตามมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ด้านปัจจัยและ

กระบวนการที่จำเป็นต้องมีการประกันคุณภาพการทำงาน ประกอบด้วย

1) ระบบหลัก (Core System) คือ ระบบการเรียนรู้ ระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน และระบบกิจกรรมนักเรียน

2) ระบบสนับสนุน (Support System) คือ ระบบการนำองค์กร ระบบยุทธศาสตร์ ระบบการดูแลนักเรียน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในวิชาชีพ ระบบการพัฒนาบุคลากร ระบบชุมชนสัมพันธ์และระบบสารสนเทศ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารสถานศึกษา เป็นแนวคิดสำคัญเพื่อนำไปเป็นแนวทาง กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศึกษา จะต้องจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นเชิงบูรณาการ ด้านเครื่องมือ เทคนิควิธีการพัฒนาองค์กรเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องวิเคราะห์ สถานภาพขององค์กร กำหนดมุมมองให้ครอบคลุมภารกิจทุกด้าน ต้องสามารถกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม บริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้โรงเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ ใช้กระบวนการประกันคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบและแทรกแซงคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพ รวมทั้งการนำหลักการสำคัญของระบบการเสริมพลังอำนาจการทำงานมี 2 ประการ คือ การให้บุคลากรมีความรู้และได้แสดงออกซึ่งทักษะ และประสบการณ์ มาใช้ในการพัฒนาองค์กร ตลอดจนการนำแนวคิดการพัฒนาโรงเรียนเชิงระบบเพื่อให้โรงเรียนใช้ขีดความสามารถที่มีอยู่เป็นปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการบริหารจัดการได้อย่างมีคุณภาพ

3.3 กระบวนการบริหารสถานศึกษา

3.3.1 ความหมายของกระบวนการบริหาร

บทพจน์ บุญจิตราคุตย์ (2540 : 39) ได้ให้ความหมายของกระบวนการบริหารว่า หมายถึง แนวทาง เทคนิค หรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

ธีรวุฒิ ประทุมนพรัตน์ (2539 : 25) กล่าวว่า กระบวนการบริหารการศึกษาเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องกระทำเป็นขั้นตอนที่เรียงไว้จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 94) ให้ความหมายว่า กระบวนการบริหาร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนด้วยวิธีการกระทำเป็นขั้นตอนต่อเนื่องหมุนเวียนไปอย่างเป็นระบบโดยไม่ขาดตอนจากกัน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2544 : 36) ได้กล่าวถึง กระบวนการบริหารไว้ว่าเป็น กระบวนการการบริหารเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะการบริหารการศึกษานั้น เพราะการจัดการ ภารกิจทางการศึกษานั้นจะต้องใช้ปัจจัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งกำลังคน ได้แก่ ครู และ นักเรียน เงินและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ การจัดการที่ดีหรือผู้บริหารรู้จักใช้วิถีกระบวนการบริหาร และเทคนิคในการจัดการที่ดี ก็จะเป็นการประหยัดทั้งบุคคล เงิน วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ และเวลา ได้ดีด้วย

3.3.2 ขั้นตอนของกระบวนการบริหาร

ขั้นตอนการปฏิบัติในกระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นวิธีการจัดการที่มีหลักเกณฑ์ตาม วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขตและ ทำหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนใน กระบวนการบริหารไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 3-8) กล่าวถึง กระบวนการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 4 ขั้นตอน เรียงตามลำดับ คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาหรือเป้าหมายในการปฏิบัติงานของโรงเรียน ที่เป็นข้อมูลสำคัญยิ่งในการวางแผนบริหาร โรงเรียน จำแนกได้ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพที่เป็นจริง กำลังเป็นอยู่หรือดำเนินการในขณะนั้น

1.2 ปัญหา หมายถึง ผลที่ปรากฏที่ไม่เป็นตามที่คาดหวังหรือความต้องการ

1.3 ความต้องการ หมายถึง ระดับความคาดหวังหรือจุดสุดท้ายของงานที่แสดงระดับผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์

2. การวางแผน หมายถึง การคิด หรือกำหนดทางเลือกในการดำเนินการหรือแก้ปัญหาไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด อย่างประหยัด และให้ได้ประโยชน์สูงสุด การวางแผนเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการบริหารโรงเรียน ซึ่งต่อจากขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผนเป็นการคิดไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรจะทำอย่างไรและให้ใครทำ

3. การดำเนินการตามแผนงาน เป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการบริหาร หากไม่มีการปฏิบัติตามขั้นตอนนี้ แผนที่วางไว้ก็จะเสียเปล่า การดำเนินการตามแผน

การควบคุม กำกับติดตามและนิเทศงานอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอเพื่อการพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

4. การประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการบริหาร โรงเรียนจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของการบริหารงาน และเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนต่อไป

ลูทซ์ บุญประเสริฐ (2543 : 56-57) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนในกระบวนการบริหารการศึกษา ประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานและโครงการที่จะทำในอนาคตรวมเป้าหมายของหน่วยงาน

2. การจัดสรรทรัพยากร (Allocation) หมายถึง การจัดหาและการจัดสรรทรัพยากรการเงิน ถัดถึงคน และวัสดุ ตามความต้องการของแผนงาน

3. การให้แรงกระตุ้น (Stimulation) หมายถึง การให้แรงจูงใจและการบำรุงขวัญ เพื่อให้บุคลากรมีพฤติกรรมตามเป้าหมาย

4. การประสานงาน (Coordination) หมายถึง การประสานกิจการด้านต่าง ๆ เพื่อสัมฤทธิ์ผลของงาน

5. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

ทิต (Tead, 1991 : 105) ได้วิเคราะห์กระบวนการบริหาร โดยมุ่งเน้นความสำคัญที่หน่วยงานย่อย ๆ ในองค์การเป็นหลัก และได้เน้นลำดับความสำคัญในการบริหารเป็นกระบวนการ ซึ่งมีอยู่ 10 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจนและรัดกุม
2. การจัดทำแผนภูมิอย่างกว้าง ๆ ของโครงสร้างขององค์กรหรือหน่วยงาน
3. กำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบและอำนาจให้บุคลากร
4. มอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยอาศัยหลักการกระจาย

อำนาจ

5. ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินไปด้วยดี
6. การปฏิบัติงานโดยรักษาปริมาณและคุณภาพของงานให้อยู่ในระดับที่ดี
7. จัดให้มีการติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงาน โดยมีบุคลากรหรือ

ขึ้นอยู่กับ

คณะกรรมการเป็นผู้ประสานงานในหน่วยงาน

8. บำรุงขวัญกระตุ้น และให้กำลังใจเพื่อบุคลากรทุกคนได้มีกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ
9. การประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยเทียบจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่แรก
10. พิจารณางานในอนาคต เตรียมวางแผนในอนาคต โดยตั้งวัตถุประสงค์ ความมุ่งหมายไว้รับสถานการณ์ในอนาคต เตรียมสู่ทางตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานขั้นต่อไปในอนาคต

เอลสบรี และแม็กแนลลี (Elsbry and McNally, 1992 : 77 ; อ้างถึงใน ลักษณ์อนงค์ เพชรสังหาร, 2547 : 14) ได้เสนอขั้นตอนของกระบวนการบริหารงานไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. To Plan หมายถึง การวางแผนเพื่อปฏิบัติ
2. To Organize หมายถึง การรวบรวมเครื่องมือ วัสดุ และกำลังคน
3. To Command หมายถึง การสั่งงานบังคับบัญชา ให้บุคคลปฏิบัติตามหน้าที่
4. To Coordinate หมายถึง การประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ให้มี

ความสัมพันธ์กัน

5. To Control หมายถึง การควบคุมให้ทำงานทุกอย่างดำเนินไปตามที่วางแผนไว้

กูลิค และฮาร์วิก (Gulick and Urwick 1996 : 13-14 ; อ้างใน ลักษณ์อนงค์ เพชรสังหาร, 2547 : 21) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบในการบริหาร ประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดการ โครงการและแผนปฏิบัติ รวมทั้งวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนด โครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงาน และการจัดสายงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
3. การจัดบุคลากร (Staffing) หมายถึง การบริหารด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตราจ้าง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างบรรยากาศของการทำงานที่ดี
4. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในฐานะที่ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน
5. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานกิจการต่าง ๆ

ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดมีความร่วมมือประสานงานที่ดี และดำเนินไปสู่จุดหมาย

6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ

7. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้รายจ่าย และการควบคุมตรวจสอบด้านการเงินและทรัพย์สิน

เกรง์ (Gregg, 1997 : 274-316) ได้วิเคราะห์และสรุปขั้นตอนของกระบวนการบริหารไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. การตัดสินใจสั่งการ ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการบริหาร
2. การวางแผน ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารงานทุกประเภท ถ้าขาดการวางแผนกิจกรรมนั้นจะไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การจัดองค์การ ทำให้เกิดความมีระบบระเบียบในการปฏิบัติงาน กำหนดอำนาจหน้าที่และตำแหน่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน
4. การติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นกระบวนการส่งข่าวสาร คำสั่ง อธิบาย จากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง จากหน่วยงานหนึ่ง ไปอีกหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งจะต้องชัดเจน ได้ใจความ ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน
5. การใช้สิทธิพลกระตุ้นให้บุคลากรทำงาน ซึ่งหน่วยงานทุกชนิดจำเป็นต้องมีระบบควบคุมบังคับบัญชา เพื่อให้กิจการต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยการปฏิบัติอย่างเต็มที่
6. การประสานงาน ซึ่งเป็นกรร่วมมือระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือหน่วยงาน ต่อหน่วยงานมีการติดต่อสัมพันธ์กันช่วยเหลือกันด้านบุคคล วัสดุ และทรัพยากรอื่น ๆ

7. การประเมินผลงาน เป็นการติดตามเป็นระยะ อย่างต่อเนื่องกัน มีการประเมินผลตรวจสอบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย

ฟิช และรัสเซลล์ (Fisk and Russell, 200 : 221 ; อ้างถึงในลักษณะองศา เพชรสังหาร, 2547 : 18) ได้สรุปกระบวนการบริหารเป็นวงจร 5 ลักษณะ คือ การตัดสินใจ การจัดโปรแกรม การติดต่อกัน การควบคุม และการประเมินคุณค่า ส่วนขั้นตอนของกระบวนการบริหารมี 5 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผนหรือโครงการ

2. การจัดตัวโครงการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งต่าง ๆ ไว้ให้แน่นอนและรัดกุม

3. การวินิจฉัยสั่งการและมอบหมายงาน
4. การประสานงาน
5. การควบคุมและติดตามดูแลปฏิบัติงาน

จากกระบวนการบริหารสถานศึกษาสรุปได้ว่า เป็นวงจรหลักการบริหารที่เป็นระบบและครบทุกฝ่าย/งาน/สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วยวงจรสำคัญ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน และการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

4. หลักการบริหารสถานศึกษา

หลักการบริหารสถานศึกษาที่กำหนดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษา เป็นนิติบุคคลตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 ที่มุ่งหวังยกระดับการศึกษาให้ได้มาตรฐาน และจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพโดยบัญญัติให้มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไปไปยังสถานศึกษาโดยตรง

การเป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา "นิติบุคคล" คือ กลุ่มบุคคล องค์กร หรือ ทรัพย์สินที่จัดสรรไว้เป็นกองทุนเพื่อดำเนินการอื่นใดอันหนึ่ง ซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่มีไว้บุคคลธรรมดา และให้มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่ ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีหรือพึงได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้น หรือทรัพย์สินที่จัดสรรไว้เป็นกองทุนเพื่อดำเนินการอื่นใดอันหนึ่ง หรือกล่าวอีกในหนึ่ง "นิติบุคคล" เป็นบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นเพื่อให้มีสิทธิหน้าที่ รวมถึงสามารถทำการอันเป็นการก่อนิติสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายใต้ของวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สิทธิและหน้าที่ของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล ความเป็นนิติบุคคลของสถานศึกษา นอกจากจะต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษา มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด ทั้งกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น สถานศึกษาจะดำเนินการต่าง ๆ ได้ต้องอยู่ในกรอบของ

อำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายและวัตถุประสงค์การจัดตั้งสถานศึกษาเท่านั้น ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ๆ โดยกำหนดให้มีผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการและมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการรวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ในการดำเนินกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก มาตรา 39 แห่งกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้แทนของสถานศึกษาในกิจการทั่วไป รวมทั้งจัดทำนิติกรรมสัญญาในนามของสถานศึกษาเป็นผู้แทนของสถานศึกษาในกิจการทั่วไป รวมทั้งจัดทำนิติกรรมสัญญาในนามของสถานศึกษาตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาได้รับมอบหมาย หรือตามระเบียบบริหารการเงินของสถานศึกษาเป็นต้น ฉะนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจะมีฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคล

การจัดองค์กรเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนที่จัดบริการสาธารณะย่อมจะมีอิสระในการบริหารทั้งด้านทรัพยากร บุคคล และอำนาจหน้าที่ในกรอบที่กฎหมายให้อำนาจไว้ รวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สถานศึกษากำหนด โครงสร้างการบริหารและการจัดการศึกษาใหม่ ให้สอดคล้องกับความเป็นนิติบุคคล กล่าวคือ มีความอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว รวมทั้งสถานศึกษาสามารถจัดหารายได้ผลประโยชน์ และระดมทรัพยากรมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาได้มากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษาก็ต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติใหม่ที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงกำหนดภารกิจการบริหารไว้ 4 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 32-77)

4.1 การบริหารวิชาการ มีขอบข่ายภารกิจ ดังนี้

4.1.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ คือ

- 1) ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 จากสาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น
- 2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

4) นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

5) นิเทศการใช้หลักสูตร

6) ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

7) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

4.1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

3) จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

4) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

4.1.3 การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) กำหนดระเบียบเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

2) ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3) ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินผลตามสภาพจริงทั้งจากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน

4) จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5) พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4.1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) การศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

2) ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มสาระการเรียนรู้

3) ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานสถาบันอื่น

4.1.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ

2) ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

3) จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานด้านวิชาการ

4) ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงานและสถาบันอื่น

5) การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

4.1.6 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

2) จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุติธรรม หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง

3) จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และ

ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

4) ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1.7 การนิเทศการศึกษา แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) จัดระบบนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา
2) ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลาย และเหมาะสมกับสถานศึกษา

3) ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
4) ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

4.1.8 การแนะแนวการศึกษา แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียน และกระบวนการการเรียนการสอน

2) ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา
3) ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

4) ประสานความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษา กับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

4.1.9 การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2) กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษา และตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษาหลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

3) วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

4) ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายใน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5) ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

6) ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

7) ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษา เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

4.1.10 การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน แนวทางปฏิบัติ คือ

1) การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน
2) จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่น

3) การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

4) ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ และท้องถิ่น

4.1.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น แนวทางการปฏิบัติ คือ

1) ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษา และต่างเขตพื้นที่การศึกษา

2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

4.1.12 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา แนวทางปฏิบัติ คือ

1) สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันตั้งคนอื่นที่จัด

การศึกษา

2) ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

3) จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

4.2 การบริหารงบประมาณ มีข้อบ่งชี้ภารกิจ ดังนี้

4.2.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ ได้แก่

1) การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
2) การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา โดยครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการ

3) การวิเคราะห์ความเหมาะสมในการเสนอของบประมาณ

4.2.2 การจัดสรรงบประมาณ ได้แก่

1) การจัดสรรงบประมาณภายในสถานศึกษา

2) การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ

4.2.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน ได้แก่

1) การตรวจสอบติดตามการ ใช้เงินและผลการดำเนินงาน

2) การประเมินผลการ ใช้เงินและผลการดำเนินงาน

4.2.4 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ได้แก่

1) การจัดหาทรัพยากร แนวทางการปฏิบัติ คือ

(1) การประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภายในสถานศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาทราบรายการสินทรัพย์ของสถานศึกษาเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน

(2) วางระบบการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกับบุคคลและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

(3) สนับสนุนให้บุคลากร และสถานศึกษาร่วมกันใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

2) การระดมทรัพยากร แนวทางปฏิบัติ คือ

(1) ศึกษา วิเคราะห์กิจกรรมและภารกิจ งาน / โครงการ ตามกรอบประมาณการระยะปานกลาง และแผนปฏิบัติการประจำปีที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพิ่มเติมจาก

งบประมาณการรายได้งบประมาณไว้ เพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเร่งด่วนและช่วงเวลา

(2) สํารวจข้อมูลนักเรียนที่มีความต้องการ ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษา ตามเกณฑ์การรับทุนทุกประเภท คํงกรรมการพิจารณาคัดเลือกนักเรียนได้รับทุนการศึกษา โดยตรวจสอบข้อมูลเชิงลึกพร้อมกับการให้มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน

(3) ศึกษา วิเคราะห์แหล่งทรัพยากร บุคคล หน่วยงาน องค์กร และท้องถิ่นที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา รวมทั้งติดต่อประสานความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม

(4) จัดทำแผนการระดมทรัพยากรทางการศึกษาและทุนการศึกษาโดยกำหนดวิธีการ แหล่งสนับสนุน เป้าหมาย เวลาดำเนินงาน และผู้รับผิดชอบ

(5) เสนอแผนการระดมทรัพยากรทางการศึกษาและทุนการศึกษาต่อ คณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อขอความเห็นชอบและดำเนินการ ในรูปคณะกรรมการ

(6) เก็บรักษาเงินและเบิกจ่าย ไปใช้ตามแผนปฏิบัติการประจำปีที่ต้องใช้วงเงินเพิ่มเติมให้เป็นไปตามระเบียบของทุนการศึกษาและระเบียบว่าด้วยเงินนอกงบประมาณ ทั้งตามวัตถุประสงค์และไม่กำหนดวัตถุประสงค์

3) การจัดหารายได้และผลประโยชน์ แนวทางการปฏิบัติ คือ

(1) วิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดหารายได้ และสินทรัพย์ในส่วนที่จะนำมา ซึ่งรายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษา เพื่อจัดหาระเบียบข้อมูล

(2) จัดทำแนวปฏิบัติหรือระเบียบของสถานศึกษาเพื่อจัดหารายได้ และบริหารรายได้ และบริหารรายได้และผลประโยชน์ตามแต่ละสภาพของสถานศึกษา โดยไม่ขัดต่อกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

(3) จัดหารายได้และผลประโยชน์ และจัดทำทะเบียนคุม เก็บรักษาเงินและเบิกจ่ายให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

4) กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา แนวทางปฏิบัติ คือ

(1) สํารวจประเภทกองทุน และจัดทำข้อมูลยอดวงเงินและหลักทรัพย์ของแต่ละกองทุน

(2) สํารวจความต้องการของนักเรียนและคัดเลือกเสนอให้กู้ยืมตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

(3) ประสานการกู้ยืมกับหน่วยปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

(4) สร้างความตระหนักแก่ผู้กู้ยืม

(5) ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน

5) กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา แนวทางปฏิบัติ คือ

- (1) จัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามกฎหมายทั้งการจัดหาและการใช้สวัสดิการเพื่อการศึกษา
- (2) วางระเบียบการใช้เงินสวัสดิการ
- (3) ดำเนินการจัดสวัสดิการให้เป็นไปตามระเบียบ
- (4) กำกับ ติดตาม ตรวจสอบให้เป็นไปตามระเบียบ

4.2.5 การบริหารเงิน

การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน การโอนเงิน การกักเงินไว้เบิกเหลือในปี ให้เป็นไปตามขั้นตอนและวิธีการที่กระทรวงการคลัง กำหนด

4.2.6 การบริหารการบัญชี ได้แก่

- 1) การจัดทำบัญชีการเงิน
- 2) การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
- 3) การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

4.2.7 การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

- 1) การจัดระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
- 2) การจัดหาพัสดุ
- 3) การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
- 4) การควบคุม บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

4.3. การบริหารงานบุคคล มีขอบข่ายภารกิจ ดังนี้

4.3.1 การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ได้แก่

- 1) การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน
- 2) การกำหนดตำแหน่ง
- 4) การขอเลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาและวิทยฐานะของข้าราชการ

4.3.2 การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ได้แก่

- 1) ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาครุฑที่ได้รับมอบอำนาจจาก อ.ค.ศ.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา
- 2) การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว

3) การบรรจุกลับเข้ารับราชการ

4.3.3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ได้แก่

- 1) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เกี่ยวกับ
  - (1) การพัฒนาก่อนมอบหมายการปฏิบัติหน้าที่
  - (2) การพัฒนาระหว่างปฏิบัติหน้าที่ราชการ
- 2) การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว
- 3) การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน ให้ดำเนินการตามที่

กระทรวงการคลังกำหนด

4) งานทะเบียนประวัติเกี่ยวกับ

- (1) การจัดทำและเก็บรักษาทะเบียนประวัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและลูกจ้าง
- (2) การแก้ไข วัน เดือน ปีเกิด ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและลูกจ้าง

4.3.4 วินัยและการรักษาวินัย เกี่ยวกับ

- 1) กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง
- 2) กรณีความผิดวินัยร้ายแรง
- 3) การอุทธรณ์
- 4) การร้องทุกข์
- 5) การเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิดวินัย

4.3.5 งานออกจากราชการ เกี่ยวกับ

- 1) การลาออกจากราชการ
- 2) การให้ออกจากราชการ
- 3) การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป
- 4) การให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- 5) การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานหรือเหตุทดแทนเกี่ยวกับ
  - (1) กรณีเจ็บป่วยโดยไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่โดยสมบูรณ์
  - (2) กรณีไปปฏิบัติงานตามความประสงค์ของทางราชการ
  - (3) กรณีสั่งให้ออกจากราชการเพราะขาดคุณสมบัติทั่วไป
  - (4) กรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป กรณีมีเหตุสงสัยว่าเป็นผู้ไม่เต็มใจใน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(5) กรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าหย่อนความสามารถบกพร่องในหน้าที่ราชการ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสม

(6) กรณีลทินมัวหมอง

(7) กรณีได้รับโทษจำคุกตามคำสั่งของศาลหรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

สรุปว่า การบริหารสถานศึกษา มุ่งให้เกิดความอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว ความสามารถ จัดหารายได้ผลประ โยชน์ การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการศึกษา และความรับผิดชอบ ทางกฎหมายจากการจัดการศึกษา ที่นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ

1. การบริหารวิชาการ เป็นการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การพัฒนาสื่อ วัตกรรมการและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การแนะแนวการศึกษาการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบัน อื่น ๆ

2. การบริหารงบประมาณ เป็นการจัดทำและเสนอของบประมาณ การจัดสรร งบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี และ การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล เป็นการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งการสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษา วินัย และการออกจากราชการ

5. แนวทางการดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 13-16) ได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการของครูใน การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุด

ในการนำแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไปสู่ความสำเร็จ ครูจึงต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเจตคติที่ดี การยอมรับและตระหนักในความสำคัญ ความรู้ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม สื่อและนวัตกรรม รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผลตามยุทธศาสตร์การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงแนวทางการดำเนินการของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 13)

ดังรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

5.1 ชั้นเตรียมการ ประกอบด้วย

5.1.1 เตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมทั้งบทบาทของผู้ให้บริการด้านความรู้ (resource person) ที่จะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลได้คั้งนั้น ครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตัวเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่คนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

5.1.2 เตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการ ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ประกอบในห้องเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุดวิชา ห้องปฏิบัติการวิชาต่างๆ และห้องพิพิลักษ์ณ์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสืออุปกรณ์หรือสื่อต่างๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนรู้หรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

5.1.3 จัดทำแผนการสอน บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือการวางแผนการจัดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อควรรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่จะสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ได้ในการจัดทำแผนการสอนครูต้องเตรียมการในสิ่งต่อไปนี้

5.1.4 เตรียมกิจกรรม ครูต้องวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ การค้นคว้าหาความรู้และการสร้างความรู้ โดยครูจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ (manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

5.1.5 เตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

5.1.6 เตรียมวัดและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่งคือการเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการให้ตรงจุดประสงค์การเรียนรู้และวัด

ให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้าน พุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและ เครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 66-67) ได้กำหนดการเตรียมการสอนของครู เพื่อ จะทำให้ครูได้ทราบล่วงหน้า จะให้ผู้เรียนรู้อะไร และให้เรียนรู้ด้วยวิธีใด และวิธีใดได้ผลดีจะ ใช้วิธีใดตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องของวิธีสอนและกิจกรรมของครู หรืออาจหาวิธีสอนและ กิจกรรมที่เหมาะสมมาใช้ในกรเตรียมการสอนของครูซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

1. การเตรียมตัวระยะยาว หรือการเตรียมการโดยทั่วไป ได้แก่ การที่ครู ศึกษาและทำความเข้าใจกับหลักสูตร คือ ต้องเข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง ของ หลักสูตรเพื่อให้รู้ว่า ครูจะต้องสอนอะไรแก่ผู้เรียน และสอนทำไม จะสอนผู้เรียนเป็นคน ลักษณะใด

2. การเตรียมตัวระยะสั้น หรือการเตรียมที่จะสอนในแต่ละวัน ได้แก่ การดู กำหนดการสอนและตารางสอนของแต่ละวันก่อนว่าจะสอนอะไร ใช้เวลาสอนกี่คาบแล้วจึงไป ดูแผนการสอนหรือคู่มือครูกลุ่มวิชานั้นๆ เพื่อศึกษารายละเอียดของการสอน ซึ่งแผนการสอน และคู่มือครูจะบอกกิจกรรมการเรียนการสอนจากหนังสือแต่ละบทเอาไว้อย่างละเอียด การเตรียมตัวของครูทำได้หลายลักษณะ ก็ือ

2.1 ศึกษาจิตวิทยาการเรียนการสอน

2.2 ศึกษาวิธีการสอนแบบต่างๆ

2.3 ศึกษาเทคนิคการสอน

2.4 วางแผนการสอนและเตรียมการสอน

2.5 เตรียมเนื้อหา

วัลลภ กัมทรัพย์ (2544 : 44) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า แผนการสอนที่ดีควรมี กิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าลักษณะ 4 ประการ คือ

1. เป็นแผนการสอน ที่มีกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมปฏิบัติมากที่สุด โดยครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะ ส่งเสริมหรือกระตุ้น ให้ผู้เรียนดำเนินการกิจกรรมให้เป็นตามความ มุ่งหมาย

2. เป็นการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบ หรือทำ ความสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูลดบทบาทจากผู้บอกคำถามมาเป็นผู้คอยกระตุ้นคำถามหรือ ปัญหาที่ทำให้ผู้เรียนคิดแก้หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จจากการทำกิจกรรมด้วยตนเอง

3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนในการทำงานเป็นกระบวนการ และนำกระบวนการไปใช้จริง

4. เป็นแผนการสอน ที่ส่งเสริมการใช้วัสดุ อุปกรณ์ ที่จัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุ อุปกรณ์สำเร็จรูปราคาสูง

ในการวางแผนการสอนและเตรียมการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงการสอน เพื่อความพร้อมและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรด้วย

กิตติคุณ รัตนเศรษฐ์ (2541 : 5) กล่าวถึง รูปแบบของกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

1. ตัวป้อน (Input)

- 1.1 หลักสูตรและเอกสารหลักสูตร
- 1.2 คุณลักษณะของผู้สอน
- 1.3 คุณลักษณะของผู้เรียน
- 1.4 ทรัพยากรในชุมชน
- 1.5 วัสดุ-อุปกรณ์การเรียน
- 1.6 อาคารสถานที่
- 1.7 ชุมชน – การเงิน
- 1.8 บริการส่งเสริมวิชาการ

2. กระบวนการ (Process)

- 2.1 การพัฒนาชุดวิธีสอน
- 2.2 การเลือกทรัพยากรและสื่อการสอน
- 2.3 การจัดระบบนักเรียน
- 2.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.5 การจัดการประเมินผล
- 2.6 การประเมินสมรรถภาพผู้สอน

3. ผลผลิต (Output)

- 3.1 การเรียนรู้ของผู้เรียน
- 3.2 ข้อมูลจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร
- 3.3 ข้อมูลจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติการสอน
- 3.4 ข้อมูลสำหรับการแปลความหมายต่าง ๆ

สรุปว่า การเตรียมการ ครูผู้สอนจะเตรียมการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะ เป็นทางเลือกที่ครูจะต้องปฏิบัติ เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนถูกต้องและเหมาะสม โดยที่ ครูจะต้องเตรียมตนเอง เตรียมแหล่งข้อมูล เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เตรียมกิจกรรม และ เตรียมการวัดผลและประเมินผล โดยจัดทำแผนการสอนให้ชัดเจนตรงตามจุดประสงค์ เพื่อนำไปใช้ในชั้นดำเนินการหรือสอนต่อไปตามระบบของการเรียนการสอน

5.2 ชั้นดำเนินการ

ในชั้นดำเนินการ ครูต้องดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ใน แผนการสอน ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 15) กล่าวว่า กิจกรรมควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

5.2.1 ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยครูพยายามจัดการเรียนการสอนที่ ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพราะการค้นพบความจริงใดๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมาย โดยตรงต่อผู้เรียน รวมทั้งจดจำได้นาน

5.2.2 ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและกลุ่ม โดยยึดกลุ่มเป็นแหล่ง ความรู้ที่สำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่ม ได้พูดคุย ปรัชญาหารือ และแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และจะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับ ผู้อื่น ๆ ได้

5.2.3 ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ การผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะ เรียนอย่างมีชีวิตชีวา กิจกรรมที่จัดจึงควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้

- 1) ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ เหมาะสม กับวัยและความสนใจของผู้เรียน
- 2) มีประเด็นท้าทายให้ผู้เรียนได้คิด เป็นประเด็นที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไป เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหรือลงมือทำเรื่องใด เรื่องหนึ่ง
- 3) ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว
- 4) ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน เกี่ยวข้องกับชีวิต ประสบการณ์ และ

ความเป็นจริงของผู้เรียน

5.2.4 เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้ผลงาน มีใช้มุ่งจะพิจารณาถึงผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิผลของกระบวนการ

5.2.5 เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้หรือใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

กรมวิชาการ (2539 : 2) กล่าวว่าขั้นตอนกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีดังนี้

1. ขั้นนำ หมายถึง การสร้าง กระตุ้นความสนใจ หรือเตรียมความพร้อมในการเรียน

2. ขั้นกิจกรรม หมายถึง จัดกิจกรรมตามหลักการ ได้แก่ ผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนได้ปฏิบัติสัมพันธ์ช่วยกันเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการควบคู่กับผลงาน ข้อเสนอความรู้ให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้

3. ขั้นสรุป และประเมินผล หมายถึง สรุปและประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์จากข้อคิดของกรมสามัญและกรมวิชาการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในขั้นดำเนินการครูผู้สอนนั้น จะต้องหาเทคนิควิธีสอนเน้นความสำคัญของบทบาทผู้เรียน ในกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ช่วยกันเรียนรู้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงได้เรียนรู้กระบวนการควบคู่กับผลงานและนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเลือกเทคนิคหรือวิธีการสอนของครูผู้สอน วิชาดา สิ้นประจักษ์ผล (2542 : 52-53) กล่าวว่า ไม่มีวิธีการสอนใดดีกว่าการสอนอื่น ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรสามารถใช้วิธีการสอนได้หลากหลาย และใช้การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเลือกการสอนได้หลากหลาย และใช้การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเลือกการสอนที่มีประสิทธิภาพ ตามความจำเป็นเหมาะสมกับเนื้อหาในสาขาเฉพาะของตนในโอกาสต่างๆ กรมสามัญศึกษา (2542 : 25) กล่าวว่า มีเทคนิคการจัดการเรียนการสอนอยู่มากมายหลายวิธี ที่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะศูนย์กลางของการเรียนการสอน ซึ่งครูสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียนจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยแยกกลุ่มเทคนิคตามแนวคิดการจัดกิจกรรมการจัดกลุ่ม และวิธีการเรียนรู้ดังนี้

1. เทคนิคการจัดการสอนทางอ้อม (Indirect instructional techniques) ประกอบด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบต่างๆ ดังนี้ แบบสืบค้น (Inquiry) แบบค้นพบ (Discovery) แบบแก้ปัญหา (Problem solving) แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept mapping) แบบใช้กรณีศึกษา (Case Studies) แบบตั้งคำถาม (Questioning) แบบใช้การตัดสินใจ (Decision Making)

2. เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual study) ประกอบด้วย เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ ดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self access center) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning activity packages) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การทำรายงานการค้นคว้าอิสระ การเขียนเรียงความ การเรียนเสริม การทำโครงการกลุ่มสัญญา การทำนิตยสาร การมอบหมายงานเป็นรายบุคคล

3. เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี (Technology-Related instruction) ประกอบด้วยการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ประกอบการเรียนรู้ ดังนี้ การใช้สิ่งพิมพ์ ตำราเรียน และแบบฝึกหัด การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) ชุดการสอน (Instruction package) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer assisted instruction : CAI) บทเรียนสำเร็จรูป (Programmed text)

4. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Instruction) ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้แบบต่างๆ ดังนี้ การโต้วาทีกลุ่ม Buzz การอภิปรายการระดมพลังสมอง กลุ่มแก้ปัญหา กลุ่มตัว การประชุมแบบต่างๆ บทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้น ครูกิด (Think-Pair-share) การฝึกปฏิบัติการกลุ่มเอกฉันท์ 1-3-6

5. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Instruction) ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้แบบต่างๆ ดังนี้ การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) เกม (Games) กรณีตัวอย่าง (Case study) สถานการณ์จำลอง (Simulation) ละคร (Acting or dramatization) บทบาทสมมติ (Role-Play)

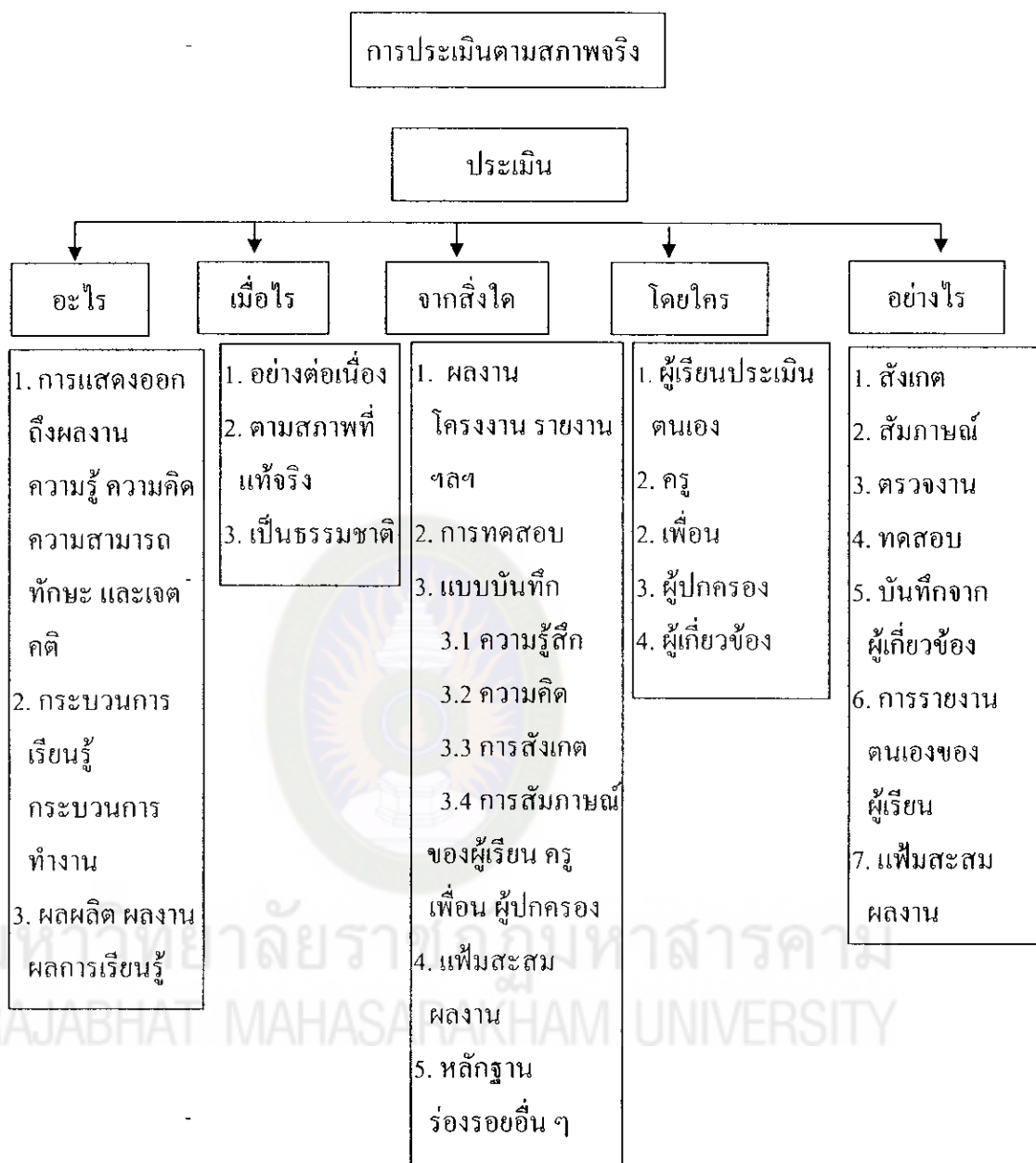
6. เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) ประกอบด้วย เทคนิคการเรียนรู้แบบต่างๆ ดังนี้ ปริศนาความคิด (Jigsaw) ร่วมมือแข่งขัน (Teams-games-tournaments หรือ TGT) Student teams and achievement divisions หรือ STAD Team assisted individualization หรือ TAI กลุ่มสืบค้น (Group investigating หรือ GI) กลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน (Learning together หรือ LT) ร่วมกันคิด (Numbered heads together หรือ NHT) กลุ่มร่วมมือ (Co-op Co-op)

7. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ประกอบด้วย เทคนิค การเรียนแบบต่างๆ ดังนี้ การเรียนการสอนแบบ Storyline method การเรียนการสอนแบบ แก้ปัญหา (Problem-solving)

สรุป ขั้นตอนดำเนินการ ครูผู้สอนดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมี บทบาทมากกว่าครู ใช้เทคนิคการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียน ค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ใช้กิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติ ใช้วิธีสอนที่หลากหลายตามเนื้อหาในรายวิชาเฉพาะของคน อย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้เรียน เพื่อน ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้า และ เรียนรู้ด้วยกันเป็นกลุ่ม จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติ ใช้สื่ออุปกรณ์ที่ เหมาะสมสอดคล้องกับวัยความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน บทเรียน และเทคนิควิธีสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ ค้นพบกระบวนการหรือ วิธีการเรียนรู้ของตน ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ อภิปรายการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เชื่อมโยงประสบการณ์เรียนรู้ของผู้เรียนเข้ากับชีวิตจริง

5.3 ขั้นตอนประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 16) ขั้นตอนประเมินผล ครูผู้สอนต้องดำเนินการวัดและ ประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและ ประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน วัดและประเมินตามสภาพจริง (Authentic measurement) โดยเน้นการวัดจากการปฏิบัติ (Performance measurement) และ จากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและ ประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมิน ตนเองและกลุ่มด้วย ดังแผนภูมิสรุปเกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงการประเมินตามสภาพจริง

วัฒนาพร ระวังบุทกซ์ (2542 : 53) กล่าวว่า วิธีการวัดและประเมินที่ยอมรับกันว่า สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในหน้าที่ การเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีด้วย การประเมินสภาพจริงเป็นการวัดและสนับสนุนผลสัมฤทธิ์ที่มีความหมาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการประเมิน

ความก้าวหน้าของนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2540 : 13) กล่าวว่า ชั้นประเมินผลครูต้องดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครูควรเตรียมเครื่องมือ และวิธีการให้พร้อม ก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic measurement) จากการปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ กรมสามัญศึกษา (2542 : 16) กล่าวว่า ผู้ประเมิน ได้แก่ นักเรียนประเมินตนเอง ครู เพื่อน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง

วิธีการสอนและเครื่องมือการประเมินตามสภาพจริง (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 26-36) มีดังนี้

1. การสังเกต คือ การเฝ้าดูเด็กตลอดเวลา โดยทั่วไปครูยอมรับว่าการสังเกตเด็กเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในระหว่างการสอนของครู ซึ่งจากการสังเกตของครูจะสามารถเห็นพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคล หรือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม สะท้อนความสามารถในด้านความรู้ ทักษะ ความรู้สึก และคุณลักษณะ ครูจะเข้าใจได้ดีเมื่อเริ่มต้นสังเกตเขาและสามารถมองเห็นความเจริญเติบโตและการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ได้ชัดเจนโดยการศึกษาข้อมูลการสังเกตนำไปสรุปความเห็นเกี่ยวกับเด็กได้
2. การบันทึกพฤติกรรม คือ การบันทึกข้อมูล อาจจะทำอย่างละเอียดหรือย่อ ๆ ก็ได้ โดยปกติจะเขียนหลังจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนิยมรายงานที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงอย่างสั้นกะทัดรัดรวมทั้งสิ่งที่พูดหรือทำโดยสมาชิกในกลุ่ม การสังเกตอย่างชำนาญและบันทึกอย่างเที่ยงตรงจะต้องให้บันทึกเหตุการณ์เร็วเท่าใดจะทำให้ได้ข้อมูลมาก และแม่นยำมากขึ้นเท่านั้น
3. แบบสำรวจรายการ เป็นเครื่องมือที่ใช้ได้รวดเร็วกว่าการบันทึกพฤติกรรมแบบสำรวจรายการจะช่วยให้การบันทึกแบบตั้งใจที่จะดูพฤติกรรม หรือการเรียนรู้ของเด็กว่า เกิดหรือไม่เกิด แบบสำรวจรายการอาจจะเน้นดูที่ความเจริญเติบโต และพัฒนาการหรือจุดประสงค์การเรียนรู้รวมทั้งองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร องค์ประกอบของแบบสำรวจรายการ ได้แก่ คุณลักษณะ ทักษะ ความสนใจ และพฤติกรรมที่มุ่งเน้นตามมาตรฐานของหลักสูตร และผลการเรียนรู้ในแต่ละระดับ หรือความคิดรวบยอด แบบสำรวจรายการ การสำรวจ ใช้ในการประเมินการแสดงออก กระบวนการและผลผลิตของนักเรียน แบบสำรวจรายการ อาจจะเป็นเครื่องมือที่ครูออกแบบมาจากเครื่องมือของนักวิจัย หรือผู้ที่

รับผิดชอบด้านการพัฒนาการเรียนรู้ หรือทักษะในวิชาต่าง ๆ

4. แบบบันทึกรายการ คล้ายคลึงกับแบบสำรวจรายการ แต่แบบบันทึกรายการจะมองภาพรวมมากกว่า Inventory เป็นแนวทางที่คู่มือของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ หรือดูพัฒนาการโดยสังเกตสิ่งที่แสดงออกถึงพัฒนาการ ซึ่งแตกต่างจากแบบสำรวจรายการในแง่ที่ไม่มีรายชื่อใดเพียงข้อเดียวที่สามารถเป็นตัวแทนแสดงผลสัมฤทธิ์ได้ แบบสำรวจรายการจะแสดงรายการที่ชี้ให้เห็นความเจริญเติบโต พัฒนาการ และการเรียนรู้แต่ Inventory จะแสดงจุดเด่นของความเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ที่ปรากฏให้เห็น ความแตกต่างดังกล่าวเปรียบได้กับการบรรยายความกับการย่อความ ตัวอย่างเช่น Inventory ของการเรียนรู้ด้านภาษา ดังตัวอย่างตาราง แบบบันทึกรายการ

แบบบันทึกรายการ

รายการ	ใช่	อาจจะใช่	ไม่ใช่
1. สนุกกับหนังสือและเรื่องราวต่างๆ			
2. แสวงหาประสบการณ์จากหนังสือ โดยหาตามร้านขายหนังสือ			
3. สนใจในหนังสือพิมพ์			
4. ทดลองเขียนทางภาษา			
5. สามารถกำหนดโครงร่างและลำดับเรื่อง			

5. มาตรฐานประมาณค่า

เครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่ใช้บันทึกการสังเกตก็คือ มาตรฐานประมาณค่า (Rating scales) ซึ่งต้องการให้ผู้สังเกตคิดค้นเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ ความรู้สึกและคุณลักษณะในขอบเขตที่จะสังเกต โดยกำหนดให้เป็นตัวเลขหรือบรรยายระดับคุณภาพ มาตรฐานประมาณค่าจะสร้างค่อนข้างยาก เนื่องจากจำเป็นต้องมีการบรรยายระดับคุณภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจของผู้สังเกตแต่ละคน มิฉะนั้นอาจจะเกิดความลำเอียง การที่มีช่องแสดงเส้นระดับคุณภาพ หรือความถี่ของการกระทำ จะช่วยให้ครูสามารถบันทึกข้อมูลได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่ต้องพยายามให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุดเมื่อสังเกตพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนเหล่านั้น

6. การสุ่มเวลา

เทคนิคการสุ่มเวลา เป็นความพยายามของผู้สังเกตหรือครูที่จะบันทึกเหตุการณ์ที่ปรากฏหรือไม่ปรากฏในการเลือกพฤติกรรมในเวลาที่กำหนดแน่นอน เช่น ครูต้องการสังเกตว่านักเรียนจะใช้มากน้อยแค่ไหน ในการเปลี่ยนชั่วโมงเรียนในวิชาหนึ่ง หรือในระหว่างช่วงเวลาเรียน เมื่อนักเรียนได้รับการกระตุ้นให้เลือกกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นต้น

การสุ่มเวลาจะช่วยในการตัดสินใจที่จะพิจารณาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นการ ออกแบบหรือตัดสินใจในเรื่องบางเรื่อง ทั้งนี้ในบางครั้งอาจจะมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถได้ ข้อมูลที่แน่นอน ตรงเพียงพอในเวลาที่กำหนดให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมออกมา

7. การสุ่มเหตุการณ์

เทคนิคการสุ่มเหตุการณ์ เมื่อผู้สังเกตได้บันทึกเหตุการณ์หรือบางหัวข้อใน เหตุการณ์ที่ปรากฏ เช่น ครูอาจจะต้องการสังเกตความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ เขาจะต้อง เริ่มต้นจำแนกพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต แล้วบันทึกเหตุการณ์แต่ละอย่างเมื่อลงมือสังเกต ซึ่งมีแนวทางหลายวิธีที่จะออกแบบเมื่อเวลาบันทึก โดยอาจจะต้องทำอย่างย่อ ๆ และมีข้อมูล เพียงเล็กน้อย ซึ่งอาจจะใช้ระบบสังเกตประกอบด้วยก็จะมีประโยชน์อย่างมาก ในการนำไป ตีความหมายและสรุปผลของการเรียนรู้

8. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์นักเรียน ทำให้ได้ข้อมูลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเด็กแต่ละคน อย่างลึกซึ้งจากการสัมภาษณ์นักเรียนจะทำให้ครูได้ข้อมูลความรู้และประสบการณ์พื้นฐาน ความเข้าใจวิธีการเรียนรู้ ความสนใจ แรงจูงใจ และอื่น ๆ ครูจะสังเกตนักเรียนแสดง การโต้ตอบและคำสนทนาที่ไม่มีคำว่า “ถูก” “ดี” หรือ “ใช้ได้” เหมือนกับที่อยู่ในระหว่าง การเรียนการสอนแต่จะเปิดโอกาสเป็นพิเศษ ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นต่อผลผลิต กระบวนการ และการแสดงออกของเขา รวมทั้งในการพัฒนาเพิ่มสะสมงาน (Portfolio) การสัมภาษณ์ จะช่วยครูจะได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการพัฒนาการของนักเรียน นอกจากนี้ ยังช่วยให้ครูเชื่อมโยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และความเข้าใจของนักเรียน ได้เป็นอย่างดี

เปี่ยมจิต เมธวสิน และคณะ (2540 : 67-68) กล่าวถึง วิธีที่ใช้ในการประเมินตาม สภาพที่แท้จริง คือ

1. การสังเกต เป็นวิธีการที่ดีในการเก็บข้อมูล พฤติกรรมในด้านการใช้ ความคิดการปฏิบัติงาน ลักษณะนิสัย สามารถทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ซึ่งอาจสังเกตโดยมี

เครื่องมือหรือไม่มีเครื่องมือก็ได้ตามความเหมาะสม

2. การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ได้ดี เช่น ความคิด ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน วิธีการแก้ปัญหา อาจใช้ประกอบในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มั่นใจยิ่งขึ้น

3. การตรวจงาน เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นการนำผลการประเมินไปใช้ได้ทันที ใน 2 ลักษณะ คือ เพื่อช่วยเหลือนักเรียน และปรับปรุงการสอนของครู ได้แก่ การตรวจแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ โครงงานต่าง ๆ เน้นแบบฝึกหัดและผลงานเชิงสร้างสรรค์

4. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนเขียนบรรยาย หรือคำตอบคำถามสั้นๆ หรือตอบแบบสอบถามที่ครูสร้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งความรู้ความเข้าใจวิธีคิดวิธีทำ ความพอใจในผลงาน ความต้องการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

5. การใช้บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ผลงานนักเรียน โดยเฉพาะความก้าวหน้า ในการเรียนรู้จากเพื่อนครูจากเพื่อนนักเรียน จากผู้ปกครอง

6. การใช้ข้อสอบเน้นการปฏิบัติจริง (Authentic test) ในปัจจุบันนิยมใช้ข้อสอบแบบปลายเปิด ซึ่งมีลักษณะดังนี้

6.1 ปัญหาต้องมีความหมายต่อผู้เรียน และมีความสำคัญเพียงพอที่จะแสดงถึงภูมิรู้ของนักเรียน ในระดับชั้นนั้น ๆ

6.2 เป็นปัญหาที่เรียนแบบสภาพชีวิตจริงของนักเรียน

6.3 ครอบคลุมความสามารถและเนื้อหาของหลักสูตร

6.4 ผู้ตอบต้องใช้ความสามารถความคิดหลาย ๆ ด้านมาผสมผสานและแสดงวิธีคิดได้เป็นขั้นตอนที่ชัดเจน

6.5 ควรมีคำตอบถูกหลายคำถาม และมีวิธีการหาคำตอบได้หลายวิธี

6.6 มีเกณฑ์การให้คะแนนความสมบูรณ์ของคำตอบอย่างชัดเจน

7. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) อาจเป็นแฟ้ม กล่อง แผ่นดิสก์ อัลบั้ม ฯลฯ ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ในเรื่องนั้น ๆ หรือหลาย ๆ เรื่อง

บุญชู ชลชัยเชียร (2541 : 67) กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน ว่า ความสามารถด้านต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ให้เกิดกับผู้เรียนนั้น ผู้สอนสามารถจะ

กำหนดสถานการณ์ที่คาดว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมการปฏิบัติ ที่จะสามารถสังเกตได้ บันทึกได้ และวัดได้ ทั้งนี้โดยดำเนินการสอน และประเมินควบคู่กันไป และพึงระลึกไว้ด้วยว่า สิ่งที่จะวัดตรงตามเป้าหมายจะต้องได้รับการนิยามอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยก็คือ ต้องกำหนดความคาดหวังของการเรียนรู้ที่ชัดเจน ไปพร้อมกับมาตรฐานการปฏิบัติที่จะช่วยในการวัดและการรายงานผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด ต้องสามารถสังเกตวัดได้ในหลายโอกาส มิใช่ครั้งเดียว ข้อมูลการวัดและการประเมินที่มาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย อาทิ การสอบ ผลงาน การรายงานด้วยปากเปล่า แบบฝึกหัด การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึก ของผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใกล้ชิดโครงการ และ ร่องรอยหลักฐานต่าง ๆ จะสะท้อนให้เห็นความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้ นอกจากนี้ระบบการวัดและการประเมินที่ดีควรจะเป็นระบบของการสะสมข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ไว้สำหรับช่วยพัฒนา ให้เขาได้เรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น เร็วยิ่งขึ้น มากกว่าการใช้ผลเพื่อการตัดสินแต่ประการเดียว

จรัล คำยัง (2541 : 8) กล่าวว่า การนำการประเมินสภาพจริงไปใช้ ควรระลึกถึงขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกำหนดภาระงาน เพื่อให้เกิดวิธีที่เน้นชีวิตจริงดังต่อไปนี้

1. เน้นการปฏิบัติ (Performance based)
2. อยู่บนพื้นฐานชีวิตจริง (Based on real Life)
3. ใช้ความคิดและความสามารถระดับสูงและซับซ้อน (High order thinking level or complex thinking)
4. มีวิธีคิด และการปฏิบัติที่หลากหลายเพื่อให้เกิดแนวทางของตนเอง (Self-directed approach)
5. การสอนการเรียน และการประเมินผลเกิดขึ้นพร้อมกัน (As teaching, learning and evaluating, ongoing at the sometime)
6. ใช้ข้อมูลจากหลากหลายบริบทและจากการวัดหลายวิธี (Multi-context and method)

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542 : 56-57) กล่าวถึง การประเมินว่า การประเมินนี้ ครูผู้สอนนำไปใช้ในประเมินต่อไปนี้ คือ

1. การประเมินรายบุคคล เป็นการพิจารณาความก้าวหน้าของผู้เรียนรายบุคคลในห้องเรียนหรือในกลุ่ม อาจประเมินโดย
  - 1.1 อิงกลุ่ม (ใช้มาตรฐานของกลุ่มผู้เรียนทุกคน)

1.2 อิงเกณฑ์ (ใช้มาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้าตัดสินผู้เรียนทุกคน)

1.3 อิงคน (ใช้ความสามารถระดับเดิมของผู้เรียนเป็นมาตรฐาน เพื่อตัดสินพัฒนาการ หรือการปฏิบัติ)

2. การประเมินกลุ่ม เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของผู้เรียนในสภาพกลุ่ม และตัดสินความก้าวหน้าของผู้เรียน

3. การประเมินตนเองและเพื่อน เป็นวิธีการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ประเมินและกำหนดเกณฑ์การประเมินด้วย

การวัดและประเมินผลจัดเป็นกิจกรรมสอดแทรกอยู่ทุกขั้นตอนของการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่ก่อนจัดการเรียนการสอนก็เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่ต้องเรียนซ้ำระหว่างการเรียน เพื่อการปรับปรุงผลการเรียน และผู้เรียนรู้ความก้าวหน้าของตนเอง เป็นระยะ ๆ และประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา แต่ละภาคเรียน เพื่อตรวจสอบให้แน่ชัดว่า นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2540 : 103) กล่าวถึง การวัดผลและประเมินผล นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน โดยตรงแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อผู้สอน ผู้สอนจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ถูกจุด เลือกสิ่งเร็ว เลือกวิธีสอน เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สูงขึ้น สำหรับฝ่ายแนะแนวก็จะสามารถวิเคราะห์ความเด่นความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ใช้เป็นแนวทางในการแนะแนวตนเอง การเรียนและอาชีพสำหรับผู้บริหารจะทราบมาตรฐานด้านวิชาการของโรงเรียน ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการบริหารงานของโรงเรียนได้ สำหรับผู้ปกครองก็จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้ตรงเป้าหมาย

สรุปว่า ชั้นประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน วิธีการประเมินมีหลายวิธี และการประเมินผลตามสภาพจริงเหมาะสมกับการดำเนินการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการประเมินคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติ และผลการปฏิบัติของผู้เรียน วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบ บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง การรายงานของตนเองของผู้เรียน แฟ้มสะสมงานและเป็นการให้ผู้เรียน เพื่อน ครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันประเมินด้วย

การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้ง 3 ขั้นตอน มีความสำคัญอย่างยิ่ง ครูผู้สอนและผู้เรียนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอนของตน จากที่เคยเป็นผู้สอนแบบถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้คิดผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และช่วยให้

ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ จากที่เคยเป็นผู้เรียนแบบรับความรู้ อย่างสงบเรียบร้อย กลายมาเป็นผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้ความคิด ความสามารถ ทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคมในการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจำนวนมากที่เคยชินอยู่กับพฤติกรรมเดิม ๆ อาจจะไม่ชอบหรือไม่พอใจในระยะแรก ๆ เพราะไม่ได้เรียนแบบนั่งฟังอย่างสบาย ๆ ไม่ต้องรับผิดชอบอะไร การที่ต้องมาลงมือทำอะไรต่าง ๆ มากมายและยังต้องใช้ความคิดอย่างหนัก อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียดความกังวลและหลาย ๆ ครั้ง เกิดความสับสนในความคิดของตน นอกจากนั้นจากการที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลสิ่งแวดล้อมและแหล่งความรู้ที่หลากหลายขึ้น การปฏิสัมพันธ์ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาหรือความกังวลใจขึ้นมาได้ อีกทั้งการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ยังต้องอาศัยทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมาก

6. การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.1 ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้หลายท่าน ดังนี้ กรมวิชาการ (2540 : 1) ได้ให้ความหมายของการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่าหมายถึง การสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 6) ได้ให้ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้เรียนจากการจัดมวลประสบการณ์ที่หลากหลาย คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับนักเรียน และตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยนักเรียนมีโอกาสเลือกกิจกรรม และได้ลงมือปฏิบัติจริง สรุปลงเป็นความรู้ใหม่และเกิดความภาคภูมิใจต่อผลสำเร็จของตน ครูเป็นผู้อำนวยการความสะดวก จัดสถานการณ์ แหล่งความรู้ และสื่อที่เหมาะสม เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเรียนการรู้ของนักเรียน

ทิศนา แคมมณี (2542 : 5-15) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา และมี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 18) กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

ณัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง (2545 : 10) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดสาระที่จะเรียนรู้ ทำกิจกรรมและปฏิบัติจริง จนค้นพบข้อความรู้และวิธีปฏิบัติด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถสรุปเป็นความรู้ใหม่ และเกิดความภาคภูมิใจต่อผลสำเร็จของตน โดยมีครูเป็นผู้อำนวยการพัฒนาการศึกษาค้นคว้า จัดสถานการณ์แหล่งความรู้ และสื่อที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

6.2 แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 18-19) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดไว้ว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นมิใช่เรื่องใหม่ ได้มีการใช้แนวคิดนี้สืบต่อกันมาอย่างกว้างขวางในสังคมไทยการเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา “คนทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้วิธีการฝึกอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็น “คน”

กระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย สรุปได้คือ

1. เป็นกระบวนการบ่มเพาะซึมซับลักษณะนิสัย
2. กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
3. กระบวนการเรียนวิชาความรู้
4. กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งกาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม

5. กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น
  6. กระบวนการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ
- การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด

สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และทุกอย่างรอบตัวมนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจ และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพองค์รวม (Health)

2. ความหลากหลายของสติปัญญา

คนแต่ละคนมีความสามารถ หรือความเก่ง แตกต่างกัน และมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษาศาสตร์ ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึกซึ่งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยม การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 19) ได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียน ได้พัฒนาเต็มตามความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์ และทักษะต่าง ๆ

2. ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้

กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมจัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรมและประเมินผล

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (ม.ป.ป. : 84) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่าแนวคิดของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีแนวคิดจากปรัชญา Constructivism ที่เชื่อว่าการเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ได้พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เป็นปรัชญาที่มีข้อสันนิษฐานว่าความรู้ไม่สามารถแยกจากความอยากรู้ ความรู้ได้มาจากการสร้างเพื่ออธิบาย แนวคิด Constructivism เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดของตนเอง โดยผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structure) ของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (Unequilibrium) ซึ่งเป็นสภาวะที่ประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมแล้วสร้างเป็นความรู้ใหม่

จิรพร วัฒนวิทย์กิจ (2543 : 43) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักการศึกษาที่ส่งเสริม และสนับสนุนแนวการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูควรต้องเข้าใจให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน ให้นักเรียนทำกิจกรรมด้วยตนเอง ครูอยู่ในฐานะเป็นผู้จัดเตรียมประสบการณ์ ต้องจัดให้ตรงกับความสนใจของเด็กด้วย และให้เด็กมีการพัฒนาพร้อม ๆ กันทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การจัดการสถานศึกษาให้เข้าใจสภาพของปัญหาของสังคมและคิดแก้ปัญหาได้ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียนให้มากที่สุด ต้องให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับความเป็นจริง มีประสบการณ์ตรง และจัดการเตรียมตนให้เผชิญกับชีวิตจริงในสังคมมุ่งให้เข้าใจสภาพของปัญหาของสังคมและคิดแก้ปัญหา การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ศิลปะเข้าช่วยในการพัฒนา จะช่วยให้เกิดทักษะทางด้านภาษา มีจินตนาการ มีอารมณ์เยือกเย็นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข มีเหตุผล มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยลดปัญหาอาชญากรรมได้อย่างมาก เพราะเด็กได้มีโอกาสแสดงความรู้สึก อารมณ์และความคิดเห็นของตนเองได้มากที่สุด และมีโอกาสสำรวจจิตใจของตนเองและของผู้อื่นโดยผ่านทางศิลปะ

สมศักดิ์ ขจรเจริญกุล (2543 : 43) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของครู ต้องมุ่งสู่ตัวนักเรียนให้เป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตัวของนักเรียนเอง จัดให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่มย่อย ได้ร่วมด้วยช่วยกันแก้ปัญหาและทำงานที่ครูมอบหมาย จนสำเร็จตามเป้าหมาย

อารี รังสินันท์ (2543 : 43) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาเต็มที่ในทุกคน เพราะถ้าบุคคลเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถ้าคิด กล้าแสดงออก ก็สามารถคิดสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตได้ ถ้าบุคคลมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อยู่ในตัวเองแล้ว จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้มีความสุขในสังคม อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

สุภรณ์ สภาพงศ์ (2545 : 31-32) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของนักการศึกษา ไว้ดังนี้

ปรัชญาพิพัฒนนิยม (Progressivism) เน้นการพัฒนาผู้เรียนเต็มศักยภาพทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล สิ่งที่ยื่นควรส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย และมุ่งประโยชน์ในชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพิพัฒนนิยม โดยมุ่งปรับปรุงพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมใหม่ เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด ปลูกฝังให้ตระหนักในคุณค่าของสังคม เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน เพื่อเป้าหมายในการแก้ปัญหาสังคม ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนให้รู้จักยุทธศาสตร์ที่จะเข้าใจ และแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกัน

ปรัชญาอัตถภาวะนิยม (Existentialism) ที่เชื่อว่ามนุษย์มีสิทธิและโอกาสที่จะเลือกสรรสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวของเขาเองมากกว่าจะให้ใครมาป้อน หรือมอบให้เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่การจัดการให้คนมีอิสรภาพ และมีความรับผิดชอบ

พุทธปรัชญา ที่เชื่อว่ามนุษย์นั้นเป็นเวไนย คือ เรียนรู้ได้ และการเรียนรู้เกิดจากการเรียนภายนอก คือ ปรโตโมสะ การเรียนรู้จากภายในคือโยนิโสมนสิการ และการเรียนรู้ที่สำคัญคือ ไตรสิกขา ที่ว่าด้วย สីล สมาธิ ปัญญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่ามนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองเข้าสู่กระบวนการทางปัญญา คือ การรู้จักคน รู้จักตน รู้จักงาน และรู้จักวิชาการ

พระราชวรมูณี (ประยูทธ ชมมจิตโต) บรรยายในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ใน พระพุทธ-ศาสนาว่า เด็ก เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และครูต้องสร้างความใฝ่รู้ขึ้นในจิตใจ ของเด็กให้ได้ คือ ให้มีธรรมชาติที่คือความใฝ่รู้และกตัญญูตามธรรมชาติคือความใฝ่ทำ เด็กมี ความสุขในการเรียนรู้ ครูสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เป็นสัปปริสสังเสวะ หมายความว่า ครูเป็นกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดี มีเมตตา ให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้เรียน ครูอาจจะใช้ วิธีการเสริมแรงทางบวกให้มากขึ้น จัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคลโดยถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็น การจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้งผู้เรียนมีอิสรภาพ ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพใน การสร้างรูปแบบการคิด ผู้เรียน เป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำตาม ธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึกที่ดีงาม เป็นการสร้างบุคลิกที่ดีงาม คิดอย่างระบบ วิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้

โดยสรุปก็คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญ ไม่ใช่ใช้วิธีการ เรียนรู้โดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ (learning paradigm) ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง โดยใช้ทักษะการวางแผน จัดการที่มีประสิทธิภาพร่วมกันทั้งของครูและผู้เรียน

6.3 จุดมุ่งหมายการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรมสามัญศึกษา (2542 : 1-3) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาและ จุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

มุ่งสร้างคนหรือผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตโดยตรงของการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่มี ศักยภาพและสามารถที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่ความสำเร็จได้ คุณลักษณะดังกล่าว ประกอบด้วย

1. การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนและรู้จักแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง

2. การมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. การมีความสามารถจะรับ ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีได้อย่างสร้างสรรค์และเหมาะสม
4. การมีความสามารถในการแก้ปัญหาและเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ
5. การรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ
6. ความตระหนักในการมีส่วนร่วมที่จะรักษาวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การปกครองระบอบประชาธิปไตย และคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนา

จุดมุ่งหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีรายละเอียดดังนี้

1. ใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อให้การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม ให้เป็นคนดี คนเก่ง และเรียนรู้อย่างมีความสุข
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง ครอบครั้ว ชุมชน และสังคม ได้อย่างมีคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 31) ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

วุฒินันท์ อบอุ่น (2544 : 27-28) ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒน์นิยม มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ให้การศึกษาทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาควบคู่กันไป

2. ส่งเสริมสิ่งที่เป็นความสนใจ ความถนัด และลักษณะพิเศษของผู้เรียน
3. เรียนในสิ่งที่มีประโยชน์ สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียนให้มากที่สุด
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง และสังคม เพื่อจะได้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุขและรู้จักแก้ปัญหา

6.5 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 21-22) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า มีดังนี้

1. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาส คิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน
4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียน ได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถักทอความคิด พิชิตปัญหาร่วมกัน
6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ทั้งนี้ ครูต้องมีความเชื่อว่า ศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง
8. กระบวนการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

6.5 บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ทิสนา เขมมณี (2542 : 24-25) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. การเตรียมการสอน
  - 1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ
  - 1.2 ศึกษาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
  - 1.3 วางแผนการสอน
    - 1.3.1 กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน
    - 1.3.2 วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอดและกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจน
    - 1.3.3 ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลัก ชิปปา หรืออื่น ๆ
    - 1.3.4 กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้
  - 1.4 จัดเตรียม
    - 1.4.1 สื่อ วัสดุการเรียนการสอนให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน
    - 1.4.2 เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน
    - 1.4.3 ติดต่อแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สถานที่ หรือ วัสดุทัศนวัสดุต่าง ๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
    - 1.4.4 เครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้
    - 1.4.5 ห้องเรียน หรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น อาจจำเป็นต้องจัดโต๊ะ เก้าอี้ในลักษณะใหม่
2. การสอน
  - 2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี
  - 2.2 กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
  - 2.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้ โดยอาจมีการปรับแผนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริง
    - 2.3.1 ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่างๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
    - 2.3.2 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

- 2.3.3 กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่
- 2.3.4 สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม
- 2.3.5 ให้คำแนะนำและข้อมูลต่างๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น
- 2.3.6 บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น
- 2.3.7 ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม
- 2.3.8 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจให้ข้อมูลเนื้อหา ความรู้ เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม
- 2.3.9 ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

3. การประเมินผล

- 3.1 เก็บรวบรวมผลงาน และประเมินผลงานของผู้เรียน
- 3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

ธนู ฤทธิกุล (2542 : 43-44) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า เมื่อแนวโน้มของการเรียนการสอนเปลี่ยนไป บทบาทของผู้เรียนสำคัญและเด่นชัดมากขึ้น บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอน จะต้องปรับเปลี่ยนจากเดิม จากบทบาทเป็นผู้บอกความรู้ทั้งหมดแก่ผู้เรียน มาเป็นบทบาทในการสนับสนุนเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด ซึ่งบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. สอนผู้เรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้นำประสบการณ์ทางการศึกษา
3. กระตือรือร้นในบทบาท ความรู้สึของผู้เรียน
4. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของผู้เรียนเป็นกิจกรรมหลัก
6. มีการเสริมแรง หรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษมีการใช้แรงจูงใจภายใน
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมากเกินไป
8. มีการทดสอบน้อย

9. มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน
11. มุ่งสร้างประสบการณ์ใหม่ให้ผู้เรียน
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการ และทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน
13. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 12-14) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. บทบาทด้านการเตรียมการประกอบ

1.1 การเตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (resource person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูล ความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้

1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล ครูจะต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน

1.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียน ครูจะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญ และเนื้อหาข้อความรู้ที่จะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามกำหนด

1.4 การเตรียมสื่อ อุปกรณ์ ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผล

1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล เป็นการเตรียมวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งใน ส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill)

2. บทบาทด้านการดำเนินการ เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียน การสอน ประกอบด้วย

2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้ คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลา que ผู้เรียนต้องการ

2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

2.3 การเป็นผู้ร่วมกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิด และความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจน และสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

2.5 การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร สนับสนุน เสริมแรง กระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แย้ง แสดงความเห็นด้วย ท่วงทีนุ่มนวลให้เกิดริและเป็นมิตร โดยมีจุดหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุผลสำเร็จ

3. บทบาทด้านการประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ครูจะต้องเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อม การวัดผลควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดผลจากสภาพจริง (Authentic measurement) จากการปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) โดยผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

กรมสามัญศึกษา (2542 : 18) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทสำคัญของครูจึงประกอบด้วย

1. วางแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบ และจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากผู้บอกความรู้เป็นผู้จัดการเรียนรู้ แนะนำช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้
3. ช่วยพัฒนาผู้เรียน เติมเต็มความรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์
4. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ให้ความรัก ความมั่นคง อิสรภาพ การยอมรับให้ข้อมูลป้อนกลับ
5. จัดทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้
6. รู้จักและเข้าใจผู้เรียน

7. มีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอน
8. มียุทธศาสตร์การสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
9. รักการสอน
10. ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้
11. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
12. พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมืออาชีพ ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น

สำคัญ

13. ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่มีทั้งด้านความประพฤติและการเรียนรู้

วิภาภรณ์ ภู่วัฒนกุล (2543 : 46) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. สามารถเลือกใช้ทฤษฎีต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น ทฤษฎีความพร้อม ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีการพัฒนาจิตวิทยาเชิงสังคม และทฤษฎีการเจริญเติบโตทางปัญญา

- 1.1 ทฤษฎีความพร้อม (Theory of Maturation) ครูต้องสังเกตความพร้อมของผู้เรียนรายบุคคล และปรับหลักสูตรสำหรับแต่ละบุคคล และขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครองในรูปแบบครูช่วยสอน สำหรับนักเรียนที่ไม่พร้อม และมอบหมายงานอื่น ๆ เพิ่มเติม

- 1.2 ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ (Theory of Behaviorism) ครูต้องจัดการสอนที่ช่วยผู้เรียนพัฒนาทักษะการฟังวันละ 2-3 ครั้ง อย่างน้อยครั้งละ 20 นาที เกี่ยวกับคำแนะนำเรื่องพฤติกรรมและให้รางวัล โดยการหยุดพักครั้งละ 5 นาที

- 1.3 ทฤษฎีการพัฒนาจิตวิทยาเชิงสังคม (Theory of Psychogynomics and psychosocial dimensions) การจัดห้องเรียน โดยให้ผู้เรียนหญิง - ชาย ปั่นกันเป็นกลุ่มและให้โอกาสนักเรียนได้เล่นกลางแจ้ง โดยปราศจากการควบคุม เพื่อเป็นการลดความตึงเครียดทางอารมณ์

- 1.4 ทฤษฎีการเจริญเติบโตทางปัญญา (Theory of cognitive growth) ครูควรจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมเน้นกลุ่ม หรือเป็นรายบุคคลสัปดาห์ละครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสและมีเวลาในการค้นคว้าและค้นหาค้นหาตนเอง นอกจากนั้นครูควรมอบหมายให้ผู้เรียนเขียนบทความสรุป เกี่ยวกับวิชาที่เรียน หรือตามความสนใจ ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเป็นนักคิด

2. รู้วิธีการเรียนว่า ผู้เรียนควรจะเรียนอย่างไร

3. เตรียมการสอนด้วยเทคนิค วิธีสอนและกิจกรรมที่เหมาะสม
4. เข้าถึงจิตใจ และเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน
5. มีการสื่อสารเป้าหมาย การเรียนรู้กับผู้เรียนและผู้ปกครองได้อย่างดี
6. ให้ความสำคัญและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อการประเมินผลการเรียน
7. ให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและวิธีการวัดผลประเมินผลและมีข้อมูลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. สามารถประสานงานและรู้จักการจัดผู้เรียนเข้ากลุ่มตามความสนใจอย่างมีประสิทธิภาพ

สุมาลิน วงศ์มณี (2543 : 30) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. เป็นผู้วางแผนจัดกิจกรรมในเวลาเรียน
2. กระตุ้น ชักจูง ให้ผู้เรียนสนใจ ต้องการศึกษารเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

3. ขณะปฏิบัติหน้าที่การสอนในคาบเรียน ครูต้องอยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียน เป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้เรียน ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการศึกษา ทดลองขณะเดียวกันก็ควรพยายามทำให้ภาระงานของผู้เรียนจบสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยไม่ต้องไปทำต่อภายนอกเวลาเรียน สำหรับผู้เรียนที่ สนใจ หรือต้องการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษก็สามารถติดตามศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

กาญจนา ไชยพันธุ์ (2544 : 8) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ว่า

1. การเตรียมครู คือ ครูต้องมีความรู้ในเนื้อหาที่ผู้เรียนจะเรียนรวมถึงแหล่งความรู้ที่จะแนะนำผู้เรียน ครูต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูลเป็นอย่างดี
2. การเตรียมสื่อ อุปกรณ์ กิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหา สื่อต้องมีหลากหลาย
3. การเตรียมกิจกรรม ครูต้องจัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
4. การเตรียมการประเมินผล เป็นการประเมินการเรียนการสอนให้ตรงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ประเมินให้ครอบคลุมความรู้ (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และการปฏิบัติ (Psychomotor)

สรุปได้ว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้น

ผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะครูคือ ผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยตรง บทบาทหน้าที่ของครูในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

1. การเตรียมการสอน

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน พิจารณาแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้และหลากหลาย

1.2 วางแผนการสอน จัดทำแผนการสอนอย่างละเอียด

1.3 จัดเตรียม สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน ตลอดจนห้องเรียนหรือสถานที่ที่จะจัดการเรียนการสอนให้พร้อม

2. การสอน

2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี กระตุ้นให้ผู้เรียนให้เข้าร่วมกิจกรรม

2.2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอนที่เตรียมไว้

2.3 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2.4 สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ตลอดจนบันทึกข้อปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินการหรือใช้ในการพัฒนาต่อไป

2.5 ให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น ตลอดจนให้ข้อมูลเนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

3. การประเมินผล

3.1 เก็บรวบรวมผลงานและประเมินผลงานของผู้เรียน

3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

นอกจากครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจำนวนเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ ที่จะให้เกิดผลสำเร็จที่แท้จริงใด อันประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา และโรงเรียน

2. นักเรียน

3. บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง

4. หลักสูตร การวัดผลและประเมินผล

5. ทบวงมหาวิทยาลัย

เมื่อทุกฝ่ายมีการร่วมมือ ประสานงานในการวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันแล้ว การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญก็จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จสูงสุดดังที่ทุกฝ่ายต้องการ

6.6 ตัวบ่งชี้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 5) ได้กำหนดตัวบ่งชี้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมทั้งบรรยากาศที่ปลุกเร้า ชูใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน

ตัวบ่งชี้พฤติกรรมการสอนเพื่อฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้

7. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
8. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
9. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้พฤติกรรมของผู้เรียน

1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการทดลองของตนเอง
3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์จินตนาการตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจน และมีเหตุผล
5. นักเรียนได้รับการเสริมแรง และค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งหมดด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

6. นักเรียนทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุขสามารถปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น
7. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
8. นักเรียนฝึกประเมินปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่นตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

6.8 เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สมศักดิ์ ภูวิภาคารวรรณ (2544 : 3-87) ได้เสนอยุทธศาสตร์ การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นวิธีการเรียนที่มีการจัดกลุ่มการทำงาน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และเพิ่มพูนแรงจูงใจทางการเรียนของสมาชิกในกลุ่มทุกคน การเรียนแบบร่วมมือยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ผู้เรียนร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็กๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน ทำงานร่วมกัน เพื่อเป้าหมายกลุ่มสมาชิก มีความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม

วิธีการเรียนแบบร่วมมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ได้แก่

1.1 การแข่งขันเป็นทีม (Team – Games-Tournaments : TGT) มีองค์ประกอบและขั้นตอนดังนี้

- 1.1.1 การสอนในชั้น โดยครูทบทวนบทเรียนให้โอกาสซักถามข้อสงสัย
- 1.1.2 ทีม โดยจัดกลุ่มคละกัน กลุ่มละ 3-4 คน
- 1.1.3 เกม แต่ละกลุ่มศึกษาหัวข้อจากแบบฝึกหัดด้วยกระบวนการของการเรียนรู้ ร่วมกัน ก่อนเริ่มการแข่งขัน
- 1.1.4 การแข่งขัน เป็นการแข่งขันตอบปัญหาที่มีการจดบันทึกคะแนน
- 1.1.5 จดหมาย เป็นการประกาศชมเชย และให้รางวัลแก่ผู้เรียนกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุด

1.2 การประสบความสำเร็จเป็นทีม (Student Teams Achievement Divisions : STAD) การเรียนแบบ STAD ไม่มีการเล่นเกมการแข่งขัน แต่ใช้การทดสอบสั้นๆ เน้นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในทีม

1.2.1 วิธีการ – การสอนในชั้น การแบ่งทีม การฝึกฝนของทีม บันทึกละเอียดต่าง ๆ และจดหมายข่าวที่ใช้กัน TGT นำมาใช้กับ STAD ได้ทั้งหมด ไม่มีการแข่งขัน แต่ใช้แบบทดสอบแทน คือนักเรียนทุกคนต้องทำแบบทดสอบเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน และจะมีคะแนนพิเศษให้ผู้เรียนที่ทำได้ดี เพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมากในการทดสอบแต่ละครั้ง

1.2.2 แบบทดสอบ เป็นการตั้งปัญหาย่อยๆ เช่นเดียวกับปัญหาที่ใช้ในการเล่นเกมของ TGT คะแนนที่ได้จากการสอบของสมาชิกแต่ละคน เอามาบวกเป็นคะแนนทีมโดยมีวิธีคิดเช่นเดียวกับคะแนนของการแข่งขันใน TGT

1.2.3 คะแนนพิเศษ การให้คะแนนพิเศษแก่ผู้เรียนที่สามารถตอบคำถามได้ดีขึ้นมาก จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนช่วยให้ทีมชนะได้ โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนที่มีความสามารถระดับเดียวกันได้แข่งขันกัน

1.3 วิธีการติดต่อภาพ (Jigsaw) เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความรับผิดชอบที่ตนมีต่อกลุ่ม โดยการแต่งตั้งให้ผู้เรียนแต่ละคนเป็นผู้เชี่ยวชาญ ในแต่ละสาขาที่มอบหมาย และผู้เชี่ยวชาญ ต้องมาสอนเพื่อนคนอื่น ๆ ในทีมในเรื่องที่ตนรู้ และผู้เรียนทุกคนในทีมต้องตอบข้อสอบที่ออกคลุมเนื้อหาทุกหัวข้อ คะแนนที่ผู้เรียนได้จะมารวมเป็นคะแนนของทีม และอาจมีคะแนนพิเศษให้ผู้เรียนคนที่ทำคะแนนได้ดีเกินคาด หัวใจสำคัญของ Jigsaw คือการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ผู้เรียนทุกคนต้องพึ่งพาความรู้จากผู้เรียนคนอื่นๆ เพื่อจะได้ทำข้อสอบได้ดี

2. การเรียนแบบประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้เรียนได้มีโอกาสรับประสบการณ์แล้วได้รับการกระตุ้นให้สะท้อนสิ่งต่างๆ (Reflection) ที่ได้จากประสบการณ์ออกมาเพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ เจตคติใหม่ๆ หรือการคิดใหม่ๆ โดยมีขั้นตอนในการเรียนดังนี้

2.1 ขั้นประสบการณ์ (Experiencing) เป็นขั้นทำกิจกรรมจากสภาพจริง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลราคาสินค้าในตลาด

2.2 ขั้นนำเสนอ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นของการพูด-การเขียน เช่น นำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์มานำเสนอ

2.3 ขั้นอภิปรายผล (Discussing) เป็นขั้นการอภิปรายซักถาม เพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัด และเพื่อให้ได้แนวคิดต่อการประยุกต์ใช้

2.4 ขั้นสรุปพาดพิง (Generalizing) เป็นการสร้างผลการเรียนจากทั้ง 3 ขั้น โดยสรุปพาดพิงสู่หลักการหรือมุมมองที่กว้างขึ้นอาจร่วมกันสรุปหรือ แต่ละคนสรุปก็ได้

2.5 ขั้นประยุกต์ใช้ (Applying) เป็นขั้นนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจทำในรูปของโครงการก็ได้

3. การเรียนแบบอภิปัญญา (Metacognitive Strategy) เป็นกระบวนการทาง ปัญญาในการคิดเชิงสรุปเพื่อหาเหตุผล แก้ปัญหา วิเคราะห์หรือนำไปใช้ โดยที่

3.1 ผู้เรียนรู้ตัวว่าตนคิดอะไร คิดอย่างไร

3.2 ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความเข้าใจของตนได้

3.3 ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนกลวิธีการคิดให้เหมาะสมได้ ซึ่งวิธีการทาง อภิปัญญาที่นิยมใช้ คือ ผังความสัมพันธ์ทางความหมาย ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลโดยอาศัย กราฟฟิก ในการจัดหมวดหมู่ ได้จำแนกรูปแบบผังความสัมพันธ์ทางความหมายออกเป็น 4 รูปแบบคือ

3.3.1 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบบรรยายลำดับเหตุการณ์ (Narrative Sequential Organization or Sequential Episodic Map) ใช้แสดงเรื่องเล่าที่จัด องค์ประกอบตามลำดับ โดยมีลูกศรเป็นเครื่องแสดงลำดับและเชื่อมโดยรายละเอียดสนับสนุน ในแต่ละกรอบ

3.3.2 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบพรรณนา (Thematic or Descriptive Map) ใช้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของ โดยมีใจความ สำคัญอยู่ตรงกลางโยงความสัมพันธ์จากใจความสำคัญไปยังหัวข้อสำคัญต่างๆ ด้วยเส้นตรง และ โยงความสัมพันธ์ของรายละเอียดปลีกย่อยเข้ากับหัวข้อสำคัญ

3.3.3 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบเปรียบเทียบความแตกต่างและ ความเหมือน (Comparative and Contrastive Map) กรอบบนสุดเป็นหัวเรื่องที่จะเปรียบเทียบ เครื่องหมายลูกศรตรงโยงลงไปยังกรอบด้านซ้ายมือ ใช้แสดงความเหมือน (Sameness) ลูกศร ตรงเชื่อมโยงกรอบด้านขวามือ แสดงความแตกต่างและมีรายละเอียดย่อยๆ ทั้งสองฝ่ายอยู่ใน กรอบด้านข้าง

3.3.4 ผังความสัมพันธ์ทางความหมายแบบจำแนกประเภท (Classification Map) ผังรูปนี้เหมาะกับข้อเขียนแบบพรรณนาโวหาร (Expository Discourse) จะแสดงความสัมพันธ์หัวเรื่อง ตัวอย่าง คุณสมบัติ/คุณลักษณะ โดยหัวเรื่องที่กล่าวถึงจะอยู่ บนสุด ตัวอย่างและคุณสมบัตินั้นจะ โยงลงมาข้างล่างในหัวเรื่องนั้นๆ

ความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ช่วยให้สงสัย อยากค้นหาคำตอบนำข้อสงสัยมากำหนดเป็นหัวข้อโครงการในที่สุด

2. การวางแผนโครงการเป็นขั้นที่ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรมระยะเวลาดำเนินการ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ต่าง ๆ เตรียมและฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำโครงการ

3. การปฏิบัติเป็นขั้นที่ผู้เรียนดำเนินการตามแผน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหา อุปสรรคต่างๆ ให้

4. การประเมินผลเป็นการรวบรวมข้อมูลการดำเนินงาน โครงการเพื่อสรุปงานการปฏิบัติว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร ผู้เรียนได้รับประโยชน์อะไรจากการทำโครงการบ้าง

5. การเสนอผลโครงการ เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของงาน ซึ่งอาจจะมีการนำเสนอในชั้นเรียนหรือภายในโรงเรียนหรือภายนอกโรงเรียน รูปแบบการนำเสนอ สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบ เช่น การรายงานด้านเอกสาร นำเสนอในการประชุม การจัดนิทรรศการ (ชัยญณัฐ ชาวเหนือ. 2543 : 62-63)

6. การเรียนแบบบูรณาการ การบูรณาการ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนโดยมีการเชื่อมโยง และผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้ และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

รูปแบบการบูรณาการ (Models of Integration)

วิเศษ ชินวงศ์ (2544 : 27-29) กล่าวว่า การบูรณาการมี 2 ประเภท คือ บูรณาการภายในวิชากับการบูรณาการระหว่างวิชา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างวิชา มี 4 รูปแบบคือ

1. การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นเข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยครูคนเดียว

2. การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปสอนต่างวิชากันมาวางแผนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่องความคิดรวบ

ยอดและปัญหาเดียวกัน ในวิชาของแต่ละคนงานที่มอบหมาย ผู้เรียนจะแตกต่างกันไปตาม ลักษณะวิชา แต่อยู่ภายใต้หัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน

3. การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่สอนต่างวิชาการใช้หัวข้อเรื่องความคิดรวบยอด หรือ ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างสอน แต่มีการมอบหมาย โครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยง สาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน ครูทุกคนต้องวางแผนร่วมกัน สร้างโครงการร่วมกันและแบ่ง โครงการย่อยให้นักเรียนปฏิบัติในแต่ละวิชา

4. การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary Instruction) ครูที่สอนวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผนกำหนดหัวข้อเรื่อง ความคิดรวบยอด แล้วดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

6.9 การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

วิธีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ คือ การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีการที่ สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และเป็น ข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 53) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติ และผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพ เมื่อประเมินการปฏิบัติ ของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึก จากผู้ที่เกี่ยวข้อง แบบทดสอบ วัดความสามารถจริง การรายงานตนเองและเพิ่มสะสมผลงาน ลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพจริง ควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ (สมศักดิ์ ภู่วิภาคารวรรณ. 2544 : 102-103)

1. การจัดโอกาสการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้แสดงออกในภาคปฏิบัติ คิด สร้างสรรค์ผลิตผลงาน หรือกระทำบางสิ่งบางอย่างที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เรียน
2. การตั้งหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ระดับความคิดขั้นสูงและใช้ทักษะในการแก้ปัญหา
3. งานหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

4. สิ่งที่เรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

5. การประเมินตัดสินโดยคนไม่ใช่เครื่องจักร

6. การเปลี่ยนบทบาทใหม่ ในด้านการสอนและการประเมินผลของครูผู้สอน การประเมินตามสภาพจริงส่วนใหญ่เป็นการประเมินที่เน้นการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance assessment) โดยมีแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นนวัตกรรมการประเมินที่สำคัญ และส่งเสริมสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิภาภรณ์ ภู่วัฒนกุล (2544 : 50) ได้สรุปวิธีการประเมินผลตามสภาพจริง 6 ประการคือ

1. การสังเกตเป็นวิธีการประเมินที่ง่าย สามารถทำได้ทุกเวลา และสถานการณ์โดยมีหรือไม่มีเครื่องมือการสังเกตก็ได้
2. การสัมภาษณ์ ควรมีการเตรียมคำถามง่ายๆ ล่วงหน้าซึ่งสามารถทำได้ อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
3. การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดที่เกี่ยวกับตัวนักเรียนทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณลักษณะและพฤติกรรม
4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง เป็นคำถามลักษณะปลายเปิดเน้นให้ผู้เรียนตอบสนองข้อคำถามในลักษณะการนำความรู้ไปใช้หรือสร้างความรู้ใหม่จากความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เดิม
5. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนพูด หรือ เขียนบรรยายสะท้อนความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ วิธีการทำงานและคุณลักษณะของผลงาน
6. แฟ้มสะสมผลงานหรือแฟ้มผลงานดีเด่น (Portfolio) เป็นตัวอย่างผลงานดีๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เลือกและรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อใช้แสดงถึงความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ ความถนัด ความพยายาม ความก้าวหน้า ความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมากกว่า ในแฟ้มสะสมงาน อาจเก็บรวบรวมผลงานจากการประเมินตามวิธี 1-5 ก็ได้

ชัยฤทธิ์ สีลาเดช (2545 : 131) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการประเมินตามสภาพจริง มีดังนี้

1. งานที่นำมาประเมินควรเป็นงานที่มีความหมาย (Meaningful Taste) คือ งานที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในชีวิตประจำวันการที่ให้ผู้เรียนได้ทำงาน โดย

การประยุกต์ความรู้ที่เรียนมาใช้ทำงาน หรือแก้ปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานของชีวิต

2. วิธีการที่ใช้ในการประเมินควรหลากหลาย และควรประเมินรอบด้าน คือ ประเมินทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะนิสัยโดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสมหลากหลาย ประเมินหลายครั้ง เน้นการประเมินจากการปฏิบัติ (Performance) มากกว่าความรู้ (Knowledge)

3. การประเมินผลควรกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาจนได้ผลผลิตที่มีคุณภาพการประเมินผล โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติงานจะทำให้ผู้เรียนเห็นผลงานของตนเอง และมองเห็นข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขปรับปรุงด้วยตนเอง ดังนั้นการประเมินตนเองจึงเป็นจุดเน้นที่สำคัญสำหรับผู้เรียนที่ต้องกระทำเป็นประจำเป็นวิถีชีวิต

4. การประเมินผลเน้นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดระดับสูง การประเมินวิธีนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานอย่างเป็นขั้นตอน ผลงานที่สร้างสรรค์ควรเป็นผลงานที่ผ่านกระบวนการใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมก่อนลงมือทำงาน

5. การประเมินเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ทางบวก การประเมินต้องจัดบรรยากาศไม่ให้เป็นสิ่งที่ย่ำแย่สร้างความเครียดและความเขินอายให้แก่ผู้เรียน ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นว่า การประเมินเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนาตนเอง

6. กำหนดผลงานและมาตรฐานงานให้ชัดเจนการกำหนดกรอบงานที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติต้องมีความชัดเจน สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตร หรือ สอดคล้องกับสภาพ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์

7. การประเมินเน้นการให้ผู้เรียนได้คิดใคร่ครวญ สะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองอย่างมีเหตุผลของตนเอง

8. การประเมินเน้นการกำหนดปัญหาที่สามารถถ่ายโยงไปสู่ชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนได้ตอบสนองปัญหา หรือสถานการณ์ที่ใช้ในการประเมินควรเป็น สถานการณ์ที่เชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตจริงที่บ้านของผู้เรียน

9. การประเมินต้องกระทำอย่างต่อเนื่องการประเมินสามารถทำได้ตลอดเวลา และทุกสถานการณ์ทำให้มองเห็นความสามารถคุณลักษณะที่แท้จริง จุดแข็งจุดอ่อนของผู้เรียน

10. งานที่ใช้ประเมินควรเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ และทักษะ ในเชิงบูรณาการความรู้

สรุปได้ว่า การประเมินตามสภาพจริง คือ การประเมินความคิด พฤติกรรม และ การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครู และนักเรียนร่วมกันกำหนด ซึ่งมีการตอบสนองถึง จุดประสงค์ การเรียนรู้โดยการสังเกต สัมภาษณ์ การประเมินการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร โดยตรงกับผู้เรียน และการประเมินจากผลงาน ฯลฯ กิจกรรมการเรียนการสอนนั้น เน้น สถานการณ์ที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดจากสภาพจริง หรือจำลองให้ใกล้เคียงชีวิตจริง มากที่สุด และเน้นสถานการณ์ที่ ซับซ้อนมีความหมายท้าทายให้ผู้เรียนต้องใช้ทักษะการคิด ระดับสูงเพื่อแก้ปัญหา รวมถึงการประเมินเพิ่มสะสมงานและการจัดทำโครงการ เพื่อ ตรวจสอบความสามารถในการนำทักษะต่าง ๆ ไปบูรณาการของผู้เรียน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

สุนีย์ ใจเหล็ก (2541 : 65) ได้ศึกษาพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียน เป็นศูนย์กลางของครูอาจารย์โรงเรียนปะเหลียมผดุงศิษย์ จังหวัดตรัง พบว่า พฤติกรรม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูอาจารย์โรงเรียนปะเหลียมผดุง ศิษย์ จังหวัดตรัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ถ้าพิจารณาเป็นรายชั้นตอน พบว่า การจัดทำการใช้การปรับปรุงแผนการสอน อยู่ในระดับมาก ส่วนขั้นตอนการจัดหา จัดทำใช้ บำรุงรักษา และส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนการสอน อยู่ในระดับปานกลาง และผลการ เปรียบเทียบพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครู ตามตัว แปรประสพการณ์ ปรากฏว่า โดยส่วนรวมและรายองค์ประกอบไม่แตกต่างกัน

นิวฒน์ วดีศิริศักดิ์ (2542 : 60-63) ได้ศึกษาการปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า การปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมและ 8 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ใน ระดับ “มาก” โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนแบบร่วมมือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนิร ภัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปนัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบบอภิปราย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ และด้านการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนแบบทดลอง ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสำรวจ

ความรู้สึกและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีรายชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในแต่ละด้าน ดังนี้

ครูอธิบายให้นักเรียนเข้าใจในวิชาทดลอง นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือวางโครงการ และนักเรียนทำการประเมินผลกิจกรรม หรือโครงการว่าบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นักเรียนเก็บเครื่องมือเมื่อเสร็จกิจกรรม และครูตกลงกับนักเรียนในลักษณะของวิธีเรียนนักเรียนได้ทบทวนความรู้เดิม และนักเรียนได้นำกฎเกณฑ์หรือข้อสรุปไปใช้แก้ปัญหาหรือแบบฝึกหัดอื่นๆ ครูระบุสิ่งที่จะสอนในแง่ของปัญหาเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจ และนักเรียนแสดงความคิดเห็น เพื่อแยกแยะสาเหตุและลำดับความสำคัญของปัญหา นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกลุ่มคำถามและสนับสนุนให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ ครูฝึกทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมกลุ่มและครูแนะนำทักษะในการเรียนรู้ร่วมกัน

สุรพงษ์ เศรษฐภักดี (2543 : 84-87) ได้ศึกษาการดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2542 ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. ครู-อาจารย์ โดยส่วนรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการสอน มีการดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดในแต่ละด้านที่ดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประเมินผลสภาพแท้จริงจากเพิ่มสะสมผลงานของนักเรียน การให้ผู้เรียนวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวกับบทเรียนและการประชาสัมพันธ์สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเผยแพร่แก่ครูให้ทราบอย่างทั่วถึง

2. ครู-อาจารย์ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีการดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน ไม่แตกต่างกัน

เรณูนวล จุจันทร์ (2543 : 94-100) ได้ศึกษา การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูหมวดวิชาภาษาไทยและหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ โรงเรียนในสหวิทยาเขตกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. ครูผู้สอนหมวดวิชาภาษาไทยและหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในชั้นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ชั้นเตรียมการ ครูผู้สอนได้ดำเนินการ คือ เตรียมตนเองโดยการศึกษา

หลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม เตรียมแหล่งข้อมูลโดยเตรียมสื่อ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เตรียมตัวผู้เรียน โดยสำรวจความพร้อม แบ่งกลุ่มผู้เรียน แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ แจงเกณฑ์การวัดผลประเมินผล และจัดทำแผนการสอนที่มีองค์ประกอบครบถ้วน

1.2 ขั้นดำเนินการ ครูผู้สอนใช้เทคนิคการจัดการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบตนเองโดยใช้วิธีการหลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมจริงเป็นกลุ่ม ครูผู้สอนหมวดวิชาภาษาไทยเน้นการใช้กระบวนการเรียนทางภาษา ส่วนครูผู้สอนหมวดวิชาวิทยาศาสตร์เน้นการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ครูผู้สอนได้จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสอนทั้งในและนอกห้องเรียน นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อและพัฒนาตนเอง

1.3 ขั้นประเมินผล ครูผู้สอนวัดและประเมินผลจากแบบทดสอบ แบบสังเกต รายงาน ผลงาน ถ้าม-ตอบ แบบฝึกหัด โดยมีครูผู้สอน นักเรียน และเพื่อเป็นผู้ประเมิน นำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนตามความถนัด และใช้ตัดสินใจผลการเรียน

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เห็นว่ามีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอนหมวดวิชาภาษาไทย และหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ โดยรวมและเป็นรายชั้นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ขั้นประเมินผล ขั้นดำเนินการ และขั้นเตรียมการ และมีรายข้อที่มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละขั้นดังนี้

ครูได้เตรียมการสอนในรายวิชาที่สอนนักเรียน ครูให้นักเรียนได้เรียนรู้ทำกิจกรรมการเรียนอย่างมีความสุขและครูประเมินผลการเรียนของนักเรียนจากแบบฝึกหัดหรือผลงานของนักเรียน

ผ่องพรรณ ณ อุบล (2544 : 104-111) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ครูผู้สอนโดยส่วนรวมและจำแนกตามขนาดของโรงเรียน มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวมและเป็นรายกิจกรรมอยู่ในระดับมาก โดยมีการปฏิบัติเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในแต่ละกิจกรรมตามลำดับ ดังนี้ ครูสร้างบรรยากาศให้เด็กเกิดความอบอุ่น เพลิดเพลิน และสนุกสนาน มีการเตรียมเด็กให้มีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมโดยใช้การร้องเพลง ปริศนาคำ

ท่าย ท่าไม้ เด็กได้รับประสบการณ์ตรงโดยการได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูชมเชยให้กำลังใจแก่ทุกคนขณะที่ทำงานหรือเมื่อทำงานเสร็จอย่างเสมอหน้า จัดให้เด็กได้เล่นในสิ่งที่ตนเองชอบ เด็กสามารถเล่าอิสระกลางแจ้งได้ และเด็กสามารถเล่นเกมร่วมกับผู้อื่นได้ นอกจากนี้ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยรวมและกิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวมากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง

นิตยา อุ่นท้าว (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้อิงผู้เรียนเป็นสำคัญ ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่าระดับการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้อิงผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม การศึกษาด้วยตนเอง การจัดการเรียนแบบร่วมมือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี การจัดการเรียนการสอน แบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

มงคล เพาะผล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต พบว่า ครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยากร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาแต่ละวิธี พบว่า การสอนแบบการใช้บทบาทสมมติ การสอนแบบใช้ชุดการสอน การสอนแบบโครงงาน การสอนแบบทดลอง และการสอนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ธนารัฐ ชื่นวัฒนา (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนประถมศึกษาในเขตนิเทศที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ด้าน คือ คุณลักษณะของผู้บริหาร แผนงานของโรงเรียน การจัดการ การพัฒนาบุคลากรเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การรายงานผล การให้ขวัญกำลังใจ อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ การจัดสภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นในการบริหารจัดการ การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สุเมธ พลธรรม (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชี้ ผู้เรียนเป็นสำคัญของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัด มหาสารคาม โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมากทั้ง 8 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีเกิด บรรยากาศแห่งการเรียนรู้รวมทั้งจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายด้านการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมที่ดีงาม ด้านการใช้ทรัพยากรในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ ด้านการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หาประสบการณ์จริง ด้านบูรณาการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมกระบวนการคิดการแก้ปัญหาการเผชิญสถานการณ์

2. ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัด กิจกรรม การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมไม่แตกต่างกันทั้ง 8 ด้าน

ชาญยุทธ บุศเนตร (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานการปฏิรูป กระบวนการเรียน การสอนในโรงเรียน แบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1. โรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ร้อยเอ็ด มีระดับการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านปรากฏว่า มีการดำเนินงานในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านการตรวจสอบ ด้านการปรับปรุงแก้ไข

จำแนกตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ปรากฏว่า โรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีระดับการดำเนินงาน การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านปรากฏ ว่ามีการดำเนินงานในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามแผน

ด้านการตรวจสอบ ด้านการปรับปรุงแก้ไข

จำแนกตามความคิดเห็นของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ปรากฏว่า โรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีระดับการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านปรากฏว่ามีการดำเนินงานในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านการตรวจสอบ ด้านการปรับปรุงแก้ไข

จำแนกตามความคิดเห็นของหัวหน้างานวิชาการ โรงเรียน ปรากฏว่า โรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีระดับการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านปรากฏว่ามีการดำเนินงานในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติตามแผน ด้านการตรวจสอบ ด้านการปรับปรุงแก้ไข

2. เมื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้างานวิชาการในสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และหัวหน้างานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีความคิดเห็นต่อระดับการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนแบบที่ 3 (ขนาดกลาง) ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สำเนียง มาพร (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจการสอนวิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10 ผลการศึกษาพบว่า ครูวิทยาศาสตร์ที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีความเข้าใจการสอนวิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รายด้าน 3 ด้าน ด้านความหมาย ด้านการสอน และด้านบทบาทหน้าที่ครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศและประสบการณ์ในการสอนต่อความเข้าใจการสอนวิทยาศาสตร์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประสงค์ พายุพัด (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนปฏิรูปการศึกษากับโรงเรียนที่ไม่เปิดขยาย

โอกาสทางการศึกษา มีระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ โดยส่วนรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นราย ด้าน พบว่า เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาค่า ได้แก่ ด้านการประเมินผล ด้านการดำเนินการ จัดกระบวนการเรียนรู้และด้านการเตรียมการเรียนการสอน นอกจากนี้ครูผู้สอนในโรงเรียน ปฏิรูปการศึกษา ที่เปิดขยายโอกาสทางการศึกษากับครูผู้สอนโรงเรียนที่ไม่เปิดขยายโอกาสทาง การศึกษา มีระดับปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยส่วนรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

สำราญ โอตาการ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินการจัดกระบวนการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษา พบว่า

1. การดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใน โรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไป น้อยคือ ด้านการเตรียมตนเอง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้สร้างและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ด้านการจัดทำแผนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และแหล่งความรู้หลากหลาย ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ และผลิตผลงาน ด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมีกิจกรรมเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความ สนใจ และด้านการเตรียมแหล่งข้อมูล

2. การดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตาม ความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดหนองคาย ระหว่างโรงเรียนขนาด ใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการจัด กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่าความคิดเห็นต่อการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่กับ โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็ก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เฟนนิมอร์ บริทริซ (Femimore Beatrice S. 1995 : Abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการ จัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ครูผู้สอน จำเป็นต้องมีความรู้

เกี่ยวกับการพัฒนาการเด็ก แรงจูงใจ และพฤติกรรมของนักเรียน และการจะทำให้ผู้เรียนอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องอาศัยปัจจัยต่อไปนี้เป็น การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การทำให้นักเรียนเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบ และการพัฒนาความคิดในเรื่องผลงาน ความรับผิดชอบที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ

คอนเฟอร์ (Confer. 2001 : 2573-A) ได้ศึกษาและอธิบายความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 42 คน และครู จำนวน 6 คน เกี่ยวกับการสอนและการเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ครูผู้ร่วมวิจัยได้พยายามทำให้ชั้นเรียนของตนเป็นชั้นเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากขึ้น ข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาวิเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตชั้นเรียน ผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ครูยังไม่เข้าใจแนวคิดและทางปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้ชั้นเรียนเป็นชั้นเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ผลจากการใช้ข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้ได้ระบุตัวบ่งชี้ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทางปฏิบัติ 5 ระดับ เมื่อใช้ตัวบ่งชี้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทางปฏิบัติของครู ผลการวิเคราะห์พบว่า ประการแรก เมื่อครูไม่พัฒนาพื้นฐานของแนวคิดที่เหมาะสม เพื่อแนะนำแนวปฏิบัติใหม่ ครูมักสร้างแนวคิดที่ผิด ๆ บ่อย ๆ ซึ่งนำไปสู่การแสดงออกที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับกลยุทธ์การสอนได้ ประการที่สอง เมื่อครูเป็นผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการเน้นนักเรียนเป็นสำคัญเพื่อการสอนและการเรียนรู้ ครูจึงเป็นทั้งผู้สอน ผู้เรียน และผู้ปฏิบัติด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและทางปฏิบัติของครูจึงมีความเหมาะสมมากขึ้น และผลประการที่สาม พบว่าครูบางคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเกิดขึ้นก่อนการปฏิบัติการสอนที่เหมาะสม ส่วนครูคนอื่น ๆ แสดงให้เห็นกลยุทธ์ที่เหมาะสม ซึ่งบ่งบอกว่าเข้าใจในแนวคิดแล้ว

วาทามูระ (Watamura. 2001 : 1279) ได้ทำการศึกษาการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญเกี่ยวกับการสอนแบบตรงในวิชาคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนชั้นประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะมีการโต้เถียงกันมากในวงการศึกษเกี่ยวกับวิธีการที่เหมาะสมที่จะให้การศึกษาแก่เด็ก บางคนสนับสนุนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ แต่บางคนยืนยันกรานว่าเด็ก ๆ เรียนรู้ได้ดีที่สุดในสภาพแวดล้อมการสอนแบบตรง การวิจัยเรื่องสมองและวิธีการที่เด็กเรียนรู้ครั้งนี้สรุปว่า เด็กได้รับสิ่งที่เกิดเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความรู้มากขึ้นเมื่อได้รับการสอนในชั้นเรียนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญมากขึ้น ส่วนการสอนแบบตรงจะผลิตเด็กที่รู้ข้อเท็จจริงที่แยกออกจากกันต่างหาก แต่ไม่สามารถจะเชื่อมโยงข้อเท็จจริงเหล่านั้นเข้าด้วยกันเป็นประเด็นที่ใหญ่ขึ้นได้ และเป็นเด็กที่ไม่มีความคงทนของสารสนเทศนี้ งานวิจัยชิ้นหนึ่งซึ่งเปรียบเทียบชั้นเรียนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญกับชั้นเรียนที่ใช้การสอนแบบตรง ว่ามีความแตกต่างกันในการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ ชั้นเรียนที่

เน้นเด็กเป็นสำคัญผลิตนักเรียนที่มีบานความรู้กว้างไกลกว่า และเป็นนักเรียนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ตนมีเข้ากับโลกรอบ ๆ ตัวพวกเขาได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีตัวแปรที่น่าสนใจที่จะศึกษา คือ ขนาดของสถานศึกษา คือ สถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีการดำเนินงานแตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยว่าสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีระดับการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แตกต่างกันทั้ง โดยรวมและรายด้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY